

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΗ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 15 ΜΑΡΤΙΟΥ / 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1969 | ΔΡΙΘ. 6-7

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

ιγ'. Περὶ θείας Λατρείας.

Ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία «παροικεῖ» ἐν τῇ ξένη, «μὴ ἔχουσα ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦσα» (Ἐβρ. 13,14), τοὺς πιστοὺς μετὰ τῆς ἀληθοῦς πατρίδος συνδέει κατ' ἐξοχήν ἡ Λατρεία, ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας χαριζομένη τοῖς πιστοῖς διὰ τῆς θείας Λειτουργίας, τῆς προσφορᾶς δῆλον ὅτι τῆς ἀναίμακτου Θυσίας, ἣτις συνδέει τοὺς χριστιανούς μετὰ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ μεταξύ των. Ἡ τάξις, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὁποίας ἐν τῇ σχισθείσῃ καὶ διαιρεθείσῃ ἐκκλησιαστικῇ κοινότητι τῆς Κορίνθου συνετάχθη καὶ ἡ ἡμετέρα ἐπιστολή, εἶναι κυρίως καὶ κατ' ἐξοχήν, καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι, τάξις Λατρείας. Ὡς ἐν τῇ Π.Δ., οὕτω πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ θεία Λατρεία καὶ ἡ Θυσία ἢ ἀναίμακτος δέον νὰ προσφέρωνται καθ' ὠρισμένον χρόνον, εἰς ὠρισμένον τόπον καὶ ἀπὸ ὠρισμένα πρόσωπα. Ἡ διάκρισις μετὰ κ λ ἦ ρ ο υ καὶ λ α ἱ κ ὦ ν δέον νὰ διαφυλάττεται, ὡς νόμος Κυρίου (40,1-5): «*Προδήλων οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων καὶ ἐγκεκρυφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως πάντα τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν κατὰ καιροὺς τεταγμένους· 2. τὰς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι οὐκ εἰκῆ ἢ ἀτάκτως ἐκέλευσεν γίνεσθαι, ἀλλ' ὠρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις· 3. ποῦ τε καὶ διὰ τίνων ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὠρισεν τῇ ὑπερτάτῳ αὐτοῦ βουλήσει, ἵν' ὁσίως πάντα γινόμενα ἐν εὐδοκίῃσει εὐπρόσδεκτα εἶη τῷ*

θελήματι αὐτοῦ. 4. οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιοῦντες
 τὰς προσφορὰς αὐτῶν εὐπρόσδεκτοί τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομί-
 μοις τοῦ δεσπότητος ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν· 5. τῷ γὰρ ἁ ρ-
 χ ι ε ρ ε ῖ ἴδια λειτουργία δεδομένοι εἰσὶν καὶ τοῖς ἰ ε ρ ε ὕ σ ι ν ἴ-
 διος ὁ τόπος προστέτακται καὶ λ ε ν ῖ τ α ι ς ἴδια διακονία ἐπίκειν-
 ται· ὁ λ α ῖ κ ὸ ς ἄνθρωπος τοῖς λ α ῖ κ ο ῖ ς προστάγμασιν δέδεται)).
 Καίτοι δὲν φαίνεται καθαρὰ ἢ γνώμη τοῦ σ., πάντως δὲν δύναται
 καὶ νὰ θεωρηθῆ ἀδικαιολόγητος ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ μελετητοῦ ὅτι ἐν
 τοῖς κεφ. 40-41 τῆς ἐπιστολῆς ὁ συντάκτης ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν
 ἐν τῷ Ναῶ προσφερομένην ἀναίμακτον Θυσίαν ἐν τῇ θείᾳ Λειτουργ-
 γίᾳ (Πρβλ. ἰδίᾳ 44,4). Ἐξ ἄλλου μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν
 καθόλου Ἱστορίαν τῆς θείας Λατρείας καὶ μάλιστα τῆς θείας Λει-
 τουργίας εἶναι ἢ ἐν κεφ. 59 ἔ. παρατιθεμένη προσευχή. Εὐρύτερος
 λόγος γενήσεται ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ὅλου τμήματος τῆς ἐπιστολῆς,
 τοῦ περιέχοντος τὴν ὠραίαν καὶ σπουδαιοτάτην ταύτην προσευχήν.
 Τὰ σχετικὰ κεφάλαια, τὰ περιέχοντα τὴν ἐν λόγῳ προσευχήν, ἐν
 συνδυασμῷ καὶ πρὸς ἕτερα λειτουργικοῦ καὶ λατρευτικοῦ περιεχο-
 μένου τμήματα τῆς ἐπιστολῆς, ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν σήμερον νὰ ρίψω-
 μεν ἐρευνητικὸν βλέμμα ἐπὶ εὐρέος πεδίου τῶν ἀρχῶν τῆς ἐκκλησια-
 στικῆς Λειτουργίας καὶ εἰσάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν σχέ-
 σεως καὶ συνδέσεως τῆς χριστιανικῆς πρὸς τὴν παλαιοδιαθηκικὴν —
 ἰουδαϊκὴν Λατρείαν. Σὺν ἐπὶ τούτοις ἢ γλῶσσα καὶ ἢ καθόλου φρα-
 στικὴ διατύπωσις τῆς ἐπιστολῆς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν λειτουργικῶν
 καὶ λατρευτικῶν σημείων, ἐμφανίζουσιν ἔστιν ὅτε ποῖαν τινὰ συγγέ-
 νειαν χριστιανικῶν καὶ ἔθνικῶν-ἑλληνικῶν λατρευτικῶν μορφῶν καὶ
 διατυπώσεων¹⁹.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
 Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

19. Πρβλ. J. A. F i s c h e r, Die Apostolischen Väter, München
 1956 σ. 15.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ὁ νέος Καταστατικὸς Χάρτης.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπέκτησε νέον Καταστατικὸν Χάρτην, ὁ ὁποῖος εἶναι καρπὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν πολυμήνων καὶ πολυμόχθων προσπαθειῶν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἱερωνύμου καὶ τῆς Ἀριστίνδην Ἱερᾶς Συνόδου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν ἀγαθωτάτων διαθέσεων τοῦ ἐξοχωτάτου Πρωθυπουργοῦ κ. Γ. Παπαδοπούλου καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως ἔναντι τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Ὁ νέος Καταστατικὸς Χάρτης, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄχρι τοῦδε ἰσχύσαντας, ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως μεγίστην κατὰ κτησιν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἥτις ἀπαλλάσσεται νῦν τῶν δεσμῶν τῆς Πολιτείας, καθισταμένη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἀνεξάρτητος καὶ ἐλευθέρα, ὅπως ἡ ἰδία ρυθμίξῃ τὰ τοῦ οἴκου της. Οὕτω, ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ἡ ἰδία θὰ ἀποφασίζῃ περὶ τοῦ προσωπικοῦ της, περὶ τῆς μορφώσεως τοῦ Κλήρου της, περὶ τῆς ἀνεγέρσεως καὶ διακοσμήσεως τῶν ναῶν της, περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν ἐνοριῶν καὶ τῶν μοναστηρίων της, περὶ τῆς λειτουργίας τῶν Ὄργανισμῶν της, περὶ τῆς συνθέσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίῶν καὶ Ἐπιτροπῶν κλπ.

Ἄλλ' ἡ ἀποδέσμευσις τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς ἀσφυκτικούς περιορισμούς τῆς Πολιτείας γεννᾷ καὶ ἠὺξημένας εὐθύνas. Οἱ Ταγοὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἱερός Κληρὸς αὐτῆς καλοῦνται τώρα νὰ ἐπιδοθοῦν μὲ μεγαλύτερον ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των, πρωτοστατοῦντες εἰς τὸ ὄραϊον ἔργον τῆς ἀρξαμένης πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ ἀναγεννήσεως τοῦ εὐσεβοῦς Ἐθνους μας.

Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Καὶ ἐφέτος ἐωρτάσθη καθ' ἅπασαν τὴν χώραν, μὲ πᾶσαν λαμπρότητα, ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ποιούμεθα ἀνάμνησιν τῆς ἀναστηλώσεως τῶν σεπτῶν καὶ ἱερῶν εἰκόνων καὶ γενικώτερον τοῦ θριάμβου τῆς Ὁρθοδοξίας ἔναντιὸν πάσης πλάνης καὶ αἱρέσεως.

Τί σημαίνει ὁμως ἡ φράσις «εἶμαι ὀρθόδοξος»; Εἶμαι ὀρθόδοξος σημαίνει ὅτι σταθερῶς καὶ εἰλικρινῶς ὁμολογῶ τὴν πίστιν τῶν Ἀποστόλων, τὴν πίστιν τῶν ἁγ. Πατέρων καὶ τῶν Οἰ-

ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΑΣΩΤΟΥ

ΤΑΣΙΣ ΑΛΛΑΓΗΣ*

«Συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν» (Λουκ. ια' 13).

Τί τοῦ ἔλειπεν ἄραγε τοῦ νέου αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ μένη εὐχαριστημένος εἰς τὸ πατρικόν του σπίτι καὶ εἰς τὸ οἰκεῖον ἐν γένει περιβάλλον, ἀλλὰ νὰ θέλῃ νὰ φύγῃ μακρὰ, εἰς ἄλλην πόλιν καὶ χώραν ;

“Ὅλα τὰ καλὰ εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του. Καὶ τὰ ὑλικά μέσα ἀλλὰ καὶ τὴν ἀτμόσφαιραν τὴν θερμὴν, κοντὰ εἰς τὸν ἐξαίρετον πατέρα του, πλούσιον ὄχι μόνον ὑλικῶς ἀλλὰ καὶ εἰς καλωσύνην καὶ ἀγαθὴν καρδίαν. Ἐν τούτοις ὁ νεώτερος υἱὸς του δὲν ἱκανοποιεῖται. Δὲν τοῦ ἀρέσει ἡ τόσον εὐχάριστος αὐτῆ οἰκογενειακὴ ἀτμόσφαιρα. Θέλει νὰ φύγῃ. Καί, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὸ ἀνάλογον

---

* Ὁμιλία ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν τῆ 6 Φεβρουαρίου 1969.

κουμηνικῶν Συνόδων, τὴν πίστην ἣτις τὴν οἰκουμένην ἐστήριξεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκω εἶναι ἡ μία, ἅγια, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, καθαγιασθεῖσα διὰ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι κεφαλὴ αὐτῆς εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὅτι «πύλαι ἕδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Ἐπειτα, εἶμαι ὀρθόδοξος σημαίνει ὅτι ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σέβομαι καὶ ἀγαπῶ τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν ὡς πνευματικὴν μητέρα, ὑπακούων εἰς τὰ σωτηριώδη παραγγέλματά της καὶ μετέχων ἐνεργῶς εἰς τὴν ζωὴν της.

Εἶμαι ὀρθόδοξος σημαίνει προσέτι ὅτι ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ ἰδίᾳ διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ βίου μου φροντίζω καὶ ἐργάζομαι διὰ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας μου, ἀξιοποιῶν καὶ προβάλλων τοὺς ἀνεκτιμήτους πνευματικούς θησαυρούς της.

Ἐμμένοντες ἀκλινῶς εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστην καὶ κρατοῦντες τὰς παραδόσεις, ὀφείλομεν ἅπαντες καὶ πρὸ πάντων οἱ ποιμένες τῆς λογικῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ — κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἁγίων, τῶν Μαρτύρων, τῶν Ὁμολογητῶν καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἁγίας μας Ἐκκλησίας — νὰ κρατῶμεν ὑψηλὰ τὴν σημαίαν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ.

μερίδιον τῆς πατρικῆς περιουσίας, ρευστοποιεῖ τὰ κεφάλαιά του, καὶ «συναγαγὼν ἅπαντα... ἀνεχώρησεν εἰς χῶραν μακράν».

Δὲν εἶναι ὁ μόνος, δυστυχῶς, ποῦ εὐρίσκει μονότονον τὴν συν-εχῆ γαλήνην μιᾶς ἡσυχῆς καὶ μετρημένης ζωῆς. Πολλοί, πάρα πολλοὶ ζητοῦν κάποιαν ἀλλαγὴν, νομίζοντες ὅτι θὰ γίνουν εὐτυχέστεροι. Πόσον ὁμως πλανῶνται καὶ δὲν γνωρίζουν τί ζητοῦν! Ἄς τοὺς παρακολουθήσωμεν διὰ μέσου τῶν γραμμῶν τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, εἰς τὴν ἐπιδιώξιν αὐτὴν τῆς ἀλλαγῆς.

***

Ἡ συνήθης ἀλλαγὴ, τὴν ὁποῖαν ἐπιχειροῦν πολλοί, εἶναι κατὰ κανόνα περιπέτεια, καὶ δὴ περιπέτεια σοβαρὰ καὶ ὀλεθρία.

Ἴδου ὁ ἄσωτος υἱὸς τῆς παραβολῆς. Ἐζήτει ὅπωςδῆποτε ἀλλαγὴν περιβάλλοντος καὶ ἐν γένει μεταβολὴν τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς του. Καὶ ἀπεδείχθη ὅτι τοῦτο κάθε ἄλλο ἦτο, παρὰ ἡ ἐπιθυμητὴ εὐτυχία, τὴν ὁποῖαν ὠνειροπόλησε.

Πράγματι. Τί τοῦ προσέφερον αὐτῇ ἡ ἀλλαγὴ; Εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν μίαν ἀκάθεκτον κραιπάλην. Αὐτὴ ἦτο ἡ ὅλη ἀπόλαυσις ποῦ ἐγνώρισε μὲ τὴν ἀχαλίνωτον καὶ ἀνεξέλεγκτον ζωὴν ποῦ ἠκολούθησε. Καὶ ἔπειτα ἤρχισε νὰ πληρῶνῃ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἀφροσύνης του καὶ νὰ δοκιμάζῃ τὰ ἀλλεπάλληλα «ὀψώνια τῆς ἀμαρτίας». Ἐγκατάλειψεν ἀπὸ τοὺς πάντας ἀνέχειαν καὶ στέρησιν· πεῖναν καὶ δυστυχίαν· ἐξευτελισμὸν καὶ ἐξαθλίωσιν. Κατάντημα ἐσχάτης καταπτώσεως καὶ ἀθλιότητος. Κατήνησε χειροβοσκός, πειναλέος καὶ ρυπαρός.

Τί ἀλλαγὴ, ἀλήθεια, διὰ τὸν πρῶτον ἀρχοντικὸν καὶ κατὰ πάντα εὐτυχῆ ἐκεῖνον νέον, νὰ καταντήσῃ δοῦλος εἰς τοὺς ἀγροὺς βόσκων χοίρους!

Καὶ ἡ παραβολὴ ἀπεικονίζει τὴν πραγματικότητα, ἡ ὁποία συχνότατα συναντᾶται εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας μάλιστα ὠρισμένοι ἐκδηλώσεις καὶ σημεῖα τῶν καιρῶν εἶναι χαρακτηριστικά.

Πολὺς κόσμος ἐγκαταλείπει τὸ σπίτι του καὶ γυρίζει ἔξω, διὰ νὰ ἀλλάξῃ ἀτμόσφαιραν· δηλ. θέλει νὰ χαλαρώσῃ τὴν ἠθικὴν πειθαρχίαν καὶ τοὺς ἠθικοὺς φραγμοὺς, καὶ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ πλαίσια καὶ τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας, τῆς σεμνότητος, καὶ αὐτῆς τῆς ἠθικότητος.

Οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες (καὶ μόνον αὐτοί;) ἀποφεύγουν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ συρρέουν εἰς νυκτερινὰ κέντρα καὶ λέσχας, εἰς ἀνα-

ζήτησιν τῆς ἀσυδοσίας διὰ τὰ « ἔ ρ γ α τ ο ὕ σ κ ό τ ο υ ς », εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτρέπονται, διότι θέλουν ὀπωσδήποτε νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τῶν πατροπαραδότων ἀγνῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, καὶ νὰ μεταβάλλουν τὸν τόνον τῆς ζωῆς εἰς φαιδρὸν ἀπλῶς καὶ εἰς ἀνεύθυνον θόρυβον καὶ εἰς πρόκλησιν.

Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι, ὅτι ὄχι ὀλίγοι καὶ ὄχι μικραὶ ἀβαρεῖαι γίνονται, εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἡθικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων, καὶ δεσμοὶ ἱεροὶ ποδοπατοῦνται καὶ τάξις οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνατρέπεται, μὲ δικαιολογίαν καὶ ἀντάλλαγμα τὴν διέξοδον καὶ τὴν ἀλλαγὴν καὶ τὴν φυγὴν ἀπὸ τὰ καθιερωμένα καὶ τὰ θεωρούμενα αὐστηρὰ κελεύσματα τῆς χριστιανοπρεποῦς—καὶ ἑλληνοπρεποῦς θὰ ἐλέγομεν—ζωῆς.

Καὶ εἶναι λυπηρὸν ὅτι πολλοί, νέοι βεβαίως κατὰ πρῶτον λόγον, ὅπως ὁ νεώτερος υἱὸς τῆς παραβολῆς, ἐνῶ ἐξεκίνησαν μὲ χριστιανικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ζωὴν των, κάποτε ἀρχίζουν νὰ μὴ ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ τὴν γραμμὴν αὐτὴν πού ἐχάραξαν. Ζητοῦν κάτι ἄλλο πού νὰ ποικίλλῃ τὴν μονοτονίαν, ὡς λέγουν, τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.

Μερικοὶ τὸ λέγουν σαφῶς, ὅτι ἀρχίζει νὰ τοὺς ἐλκύῃ κάποια ὄχι ἄδολος κοσμικότης, εἰς τὴν ὁποῖαν νομίζουν ὅτι θὰ εὑρουν περισσοτέραν χαρὰν. Καὶ κάνουν τὴν καταστρεπτικὴν ἀπόφασιν. Καί, κάπως συγκρατημένα εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀκράτητοι κατόπιν, ἀπεμπολοῦν καὶ διακυβεύουν τὰς ἀγνάς ἀρχὰς καὶ παραδόσεις των· καὶ ρίπτονται εἰς τὸν ὀλέθριον στίβον, κυνηγοῦντες ματαίως τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀπατηλὴν εὐτυχίαν.

Ὅτι βεβαίως τὰ προσφερόμενα καὶ εἰς τοὺς τοιοῦτους, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἄσωτον, ξυλοκέρατα τῆς φευγαλέας ἀπολαύσεως καὶ ἡδονῆς δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀντισταθμίσουν τὴν ζημίαν καὶ τὴν φθορὰν πού προσγίνεται εἰς τὰ ἄτομα καὶ εἰς τὰς οἰκογενεῖας καὶ τὴν ὅλην κοινωνίαν, εἶναι προφανές. Ἠθικὰ ἐρείπια συσσωρεύονται. Οἰκογενειακὰ καὶ κοινωνικὰ ναυάγια θρηνοῦνται. Νεότης παραστρατημένη καὶ ἑξαλλος ἀντιμετωπίζεται ὡς πρόβλημα δυσεπίλυτον. Τρίβουν τὰ θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος. Καὶ συμφοραὶ ἐπακολουθοῦν ὀδυνηρόταται.

« Σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν », καθὼς βεβαιοῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ διαζωγραφίζει καὶ ἡ σημερινὴ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ.

***

Ὅσονδήποτε ὅμως καὶ ἂν θεωρηθῇ φυσικόν, μέχρις ἐνὸς ση-

μείου, τὸ αἶτημα κάποιας ἀλλαγῆς καὶ ἐπιδιώξεως νέων μορφῶν καὶ συνθηκῶν τῆς ζωῆς, διὰ νὰ μὴ εἶναι «ρουτίνα» ἡ ζωὴ, πάντως ἀπέχει τῆς πραγματικότητος ἢ ἰδέα ὅτι ἐντὸς τῆς χριστιανικῆς ἀτμοσφαιρας δὲν ὑπάρχει δῆθεν ἡ δυνατότης ἀναζητήσεως νέων, βελτιωτέρων πάντοτε καταστάσεων. Ἄπ' ἐναντίας μάλιστα· ἐὰν θέλωμεν ἀλλαγὴν ποὺ νὰ σημαίνει βελτίωσιν, μόνον εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν θὰ τὴν εὐρωμεν.

Διὰ τὸν ἄσωτον υἱὸν ἡ μετάνοια ἀπετέλεσε τὴν σωτήριον στροφὴν, ἡ ὁποία τοῦ ἐξησφάλισε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν εὐτυχῆ συνέχειαν τῆς ζωῆς του. Ἄφ' ὅτου ἀπεφάσισε καὶ εἶπεν «ἀ ν α σ τ ἄ ς π ο ρ ε ὕ σ ο μ α ι π ρ ὸ ς τ ὸ ν π α τ ἔ ρ α μ ο υ », καὶ δὴ ἀφ' ὅτου ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν καὶ ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὸν πατέρα του, ἡ νέα αὐτῆ ἀλλαγὴ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν πορεία ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, ἀπὸ τῆς ἀθλιότητος εἰς τὴν μακαριότητα, ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ εἰς τὴν πλήρη ἀποκατάστασίν του ὡς ἐλευθέρου υἱοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ πατὴρ ἐχάρισε τὸν δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα—εἰς ἔνδειξιν ὅτι εἶναι πάλιν υἱὸς του καὶ ὄχι δοῦλος— καὶ χάριν τοῦ ὁποίου ἐθυσίασε τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ μεγίστη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ του.

Συγκρίνατε τὴν πρώτην ἀλλαγὴν μὲ τὴν δευτέραν. Ἡ πρώτη ἦτο ὁ θάνατος καὶ ἡ δευτέρα ἦτο ἡ ἀνάστασις, ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν ὁ πατὴρ τοῦ ἀσώτου· «ὁ υἱὸς μου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη». Ἴδου διατὶ εἶπομεν ὅτι ὑπάρχει καὶ ἡ σωτήριος ἀλλαγὴ, τὴν ὁποίαν κανεὶς χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ. Εἶναι ἡ κατὰ Θεὸν ἀλλαγὴ. Αὐτὸ ἄλλωστε σημαίνει καὶ ἡ λέξις μετάνοια. Μεταβολὴ νοοτροπίας. Ἀλλαγὴ σκέψεως καὶ τρόπου ζωῆς.

Πρέπει νὰ μάθῃ λοιπὸν ὁ κόσμος ποὺ ζητεῖ τόσο ἐπίμονα, ὡς ψυχολογικὴν τάσιν, τὴν ἀλλαγὴν, ὅτι ἀλλαγὴ εἶναι καὶ ἡ μετάνοια· ἀλλαγὴ εἶναι ἡ χριστιανικὴ ζωὴ· ἀλλαγὴ καὶ ἀνακαινίσις σωτήριος.

«Ἴδου καινὰ ποιῶ πάντα», εἶπεν ὁ Κύριος (Ἀποκ. κα' 5). Καὶ ὁ Ἀπόστολος Του ἐβεβαίωσε ὅτι «εἶ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις» (Β' Κορ. ε' 17). Ὅποιος ἐν Χριστῷ ζῆ, καὶ αἰσθάνεται καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἀληθῆς χριστιανός, αὐτὸς ἔχει ἀνακαινισθῆ, εἶναι καινούργιος ἄνθρωπος.

Καὶ πράγματι· ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἐν Χριστῷ ἐποικοδομὴ καὶ πρόοδος τοῦ Χριστιανοῦ· ἐφ' ὅσον ὁ πιστὸς ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰς προτέρας ἀδυναμίας του, ἀπὸ «τὴν παλαιὰν ζύ-

μη ν», καθίσταται « νέ ο ν φύ ρ α μ α » (Α' Κορ. ε' 7), πραγματοποιεῖται ἀνάπλασις τῆς προσωπικότητός του. Καὶ ἐφ' ὅσον « κα τ α ρ τ ῖ ζ ο ν τ α ἰ τ ἄ ὑ σ τ ε ρ ῆ μ α τ α » (Α' Θεσ. γ' 10) καὶ ἐκλείπουν τὰ ἐλαττώματα ἡμῶν, γινόμεθα νέοι ἄνθρωποι. Καὶ εἶναι αἰσθητὴ μία ἀλλαγὴ φρονημάτων καὶ διαθέσεων. Μεταφερόμεθα εἰς ἓνα νέον κόσμον. Ἀντιμετωπίζομεν πλέον διαφορετικὰ τὰ γεγονότα καὶ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Βλέπομεν ὑπὸ ἄλλο πρῖσμα. Ἀπὸ ἄλλης περιωπῆς βλέπομεν τὴν πραγματικότητά. Καὶ γενικῶς, ὅσον ἀνεβαίνει ἡ στάθμη τοῦ ἐν Κυρίῳ καταρτισμοῦ, τόσον προχωροῦμεν εἰς βελτιωτέρας πάντοτε ἀλλαγὰς καὶ « μ ε τ α μ ο ρ φ ο ῦ μ ε θ α ἀ π ὸ δ ὲ ξ ῆ ς εἰ ς δ ὲ ξ α ν » (Β' Κορ. γ' 18).

Ἐὰν λοιπὸν μᾶς ἐνδιαφέρῃ ἡ ἀλλαγὴ, ἰδοὺ στάδιον λαμπρὸν, ἡ χριστιανικὴ προσπάθεια πρὸς διαμόρφωσιν ὠλοκληρωμένης χριστιανικῆς προσωπικότητος. Εἶναι « α ὕ τ η ἡ ἀ λ λ ο ἰ ὡ σ ι ς τ ῆ ς δ ε ξ ι ᾶ ς τ ο ῦ ὑ ψ ῖ σ τ ο υ » ἔργον καὶ καρπὸς τῆς συνεργούσης θείας χάριτος εἶναι ἡ μεταβολὴ αὕτη. Εὐχαριστημένος δὲ καὶ ἰκανοποιημένος ὁ τοιοῦτος προωδευμένος καὶ καλλιεργημένος χριστιανός, δὲν αἰσθάνεται ποτὲ μονότονον τὴν χριστιανικὴν ζωὴν. Ἀλλὰ ἀπολαμβάνει τοὺς θησαυροὺς καὶ τὴν γλυκύτητά της. Καὶ ὕμνεῖ τὸν Αἴτιον τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας του, λέγων μετὰ τοῦ ὕμνωδοῦ τῆς Ἐκκλησίας « ἔ θ ε λ ξ α ς π ὶ θ ῶ μ ε , Χ ρ ι σ τ ῆ , καὶ ἡ ἁ λ λ ο ἰ ὡ σ α ς τ ῶ θ ε ῖ ῶ σ ο υ ἔ ρ ω τ ι ».

† Ὁ Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτευούσης Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς τὸ φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολή, διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιοδικοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐξ 100 δραχμῶν ἐτησίαν συνδρομὴν πρὸς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὁδὸς Ἀγ. Φιλοθέης 19, Ἀθήναι (117).

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

Ἡ Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, καθ' ἣν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, περιβεβλημένη αἱματοπότιστον ἀλουργίδα δόξης, ἐώρτασε εἰδικῶς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ γενικῶς τὸν θρίαμβόν της ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν της, μᾶς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ φέρωμεν εἰς τὴν μνήμην μας ποῖα εἶναι ἡ βαθυτέρα ὑφή, ἡ ἀληθὴς οὐσία καὶ ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Ὁρθοδοξία ἀφ' ἑνὸς συνδέεται ὀργανικῶς μὲ τὰς ρίζας τοῦ χριστιανικοῦ δένδρου, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἀντλεῖ ζωτικωτάτους χυμούς, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς κιβωτὸς διαφυλάττει εἰς τοὺς κόλπους της ἀλώβητα τὸ πνεῦμα καὶ τὰς δυνάμεις τῆς παλαιᾶς ἀδαιρέτου Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διατηρεῖ ἀνόθευτον καὶ ἀπαραχάρακτον τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ ἔχει ζωντανὴν σύνδεσιν μὲ τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῶν πρώτων αἰώνων. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲ τὴν δαφιλιῆ χρῆσιν τῆς Βίβλου, ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν σταθερὰν ἐμμονὴν εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ ἐκ τρίτου μὲ τὴν λειτουργικὴν πράξιν καὶ ζωὴν.

Ἡ χρῆσις τῆς Βίβλου φαίνεται πρὸ πάντων εἰς τὸ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος λατρεία περιέχει πολυάριθμα βιβλικὰ ἀναγνώσματα, ὡς καὶ ὕμνους ἢ εὐχάς, ποὺ περιλαμβάνουν αὐτουσίους φράσεις τῆς ἀγίας Γραφῆς ἢ διαποτίζονται ὑπὸ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Μὲ τὴν προσήλωσίν της ἔπειτα εἰς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἡ Ὁρθοδοξία ἐρμηνεύει ὀρθῶς τὴν Βίβλον καὶ ἀποφεύγει οἰονδήποτε ὑποκειμενισμόν. Ὡς γράφει ὁ ρωμαιοκαθολικὸς θεολόγος Ἰούλιος Τύτσιακ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι «ἡ Ἐκκλησία τῆς Παραδόσεως, ἡ Ἐκκλησία τῶν ἀρχαίων χρόνων... Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀτενίζει εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων Πατέρων, εἰς τὴν λαμπρὰν περίοδον τῶν Οἰκουμεικῶν Συνόδων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνατολικὸς καὶ δυτικὸς Χριστιανισμὸς ἦσαν ἡνωμένοι, καὶ ἐξάγει ἀπὸ αὐτὸν τὸν θησαυρὸν ἀνεξαντλήτους δυνάμεις ζωῆς». Καὶ προσθέτει χαρακτηριστικῶς ὁ Τύτσιακ: «Ἀσφαλῶς ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἔλαβεν ἀπὸ τὴν θεῖαν Πρόνοιαν αὐτὴν τὴν ἀποστολήν, νὰ μᾶς διαφυλάξῃ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχαιότητα εἰς τὸ πνευματέμφορον πλήρωμά της».

Φορεὺς τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν εἶναι μόνον τὰ ἀρχαῖα σύμβολα τῆς πίστεως, αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμεικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ ἡ ὁμόφωνος διδασκαλία τῶν ἐπιφανεστέρων Πατέρων καὶ τῶν διαφόρων δογματικῶν καὶ συμβολικῶν μνημείων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀλλὰ καὶ ἡ Ὁρθόδοξος λατρεία. Ἐντὸς τῆς λατρείας ταύτης, ἥτις ἀποτελεῖ

ιδιότυπον καὶ πλαστικὴν ἔκφρασιν τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος καὶ ἄριστον θησαυροφυλάκιον αὐτῆς, σφύζει καὶ σκιρτᾷ τὸ πνεῦμα τῆς μακραίωνος παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας, ἣτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι παρὰ αὐτὴ ἡ ἀποστολικὴ παράδοσις. Ἡ λατρεία μας, ὡς ὠμολόγει ὁ διαπρεπὴς προτεστάντης καθηγητῆς Φρήντριχ Χάϊλερ, «παρὰ πάσας τὰς σημαντικὰς διαμορφώσεις, διευρύνσεις καὶ διακοσμήσεις, ἔχει θησαυρισμένην καὶ ἀποταμιευμένην ἐντὸς αὐτῆς τὴν πρωτοχριστιανικὴν καὶ παλαιὰν χριστιανικὴν πρᾶξιν. Εἰς τὰς πλουσιωτάτας μορφάς της περικλείεται τὸ ἴδιον μυστήριον, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἦτο κρυμμένον εἰς ἀπλουστεράς μορφάς. Ὅπως οἱ Χριστιανοὶ τοῦ δ' αἰῶνος, ὅπως οἱ Χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἀποστόλων, τοιοῦτοτρόπως ἐπίσης καὶ σήμερον οἱ Ἕλληνες λαμβάνουν πείραν, ὅτι εἰς τὴν λειτουργίαν ὁ Ἐσταυρωμένος καὶ Ἄναστὰς Χριστὸς εἶναι παρὼν καὶ ὅτι μετ' αὐτοῦ ἡ δόξα καὶ ἡ μακαριότης τοῦ οὐρανοῦ κατέρχεται ἐπὶ τῆς γῆς». Τὰ διὰ τῶν αἰῶνων προστιθέμενα εἰς τὴν Ὀρθόδοξον λατρείαν νέα στοιχεῖα διήρχοντο διὰ τῆς χωνευτικῆς καμίνου τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος τῆς λατρείας ταύτης, ὁ ὁποῖος τελεῖ πάντοτε ἐν πυρακτώσει καὶ ἀκτινοβολεῖ συνεχῶς.

Ὁ ἄξων τῆς ὀρθοδόξου πνευματικῆς καὶ λατρευτικῆς ζωῆς εἶναι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς εἶναι «ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως». Ἡ Ἀνάστασις δὲν εἶναι μόνον ἡ φωτεινὴ κορυφὴ τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ἀλλὰ καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν κέντρον ὁλοκλήρου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας.

Δι' αὐτό, τὸ τέρμα, πρὸς τὸ ὁποῖον ἡ Ὀρθοδοξία ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ἀκριβῶς ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸν μυστικὸν βίον τοῦ Χριστοῦ καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν νίκην τῆς Ἀναστάσεως, ἡ ζωογόνησις τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ζωοποιοῦ ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ «θέωσις» ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ, ἡ ἀναμόρφωσις τῆς ρυπωθείσης εἰκόνας τῆς ψυχῆς εἰς τὸ ἀρχαῖον πρωτόκτιστον κάλλος.

Ἐκ τούτων γίνεται σαφές, ὅτι ἡ ἀληθὴς Ὀρθοδοξία εἶναι συγχρόνως καὶ Ὀρθοπραξία. Τὸ γνήσιον καὶ ἀληθὲς ὀρθόδοξον ἦθος εἶναι ἡ σμίλευσις τῆς προσωπικότητός μας μὲ τὴν σμίλην τῆς θείας Χάριτος εἰς ἓν πνευματικὸν καλλιτέχνημα, ὁ ἐξαγιασμὸς πασῶν τῶν πτυχῶν τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ὀρθόδοξος ὕπαρξις εἶναι «καινὴ κτίσις», συντρίβει τὰ δεσμὰ τῆς πνευματικῆς δουλείας καὶ ἀναπνέει τὸν ἀέρα τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας· ἐλευθερώνεται ἀπὸ τοὺς ἐφιάλτας τῆς ἐνοχῆς, τῆς ἀμφιβολίας, τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς βασιανιστικῆς μερίμνης· ἐμβαπτίζεται εἰς τὸ πέλαγος τῆς αἰωνίας ἀγάπης· περιβάλλεται τὸ φωτεινὸν ἔνδυμα τῆς θείας υἰοθεσίας· ἀκούει τοὺς πασχαλινούς κώδωνας τῆς νέας ζωῆς καὶ ἐσωτερικῆς

ἀναγεννήσεως· πληροῦται ἐλπίδος καὶ ἐσωτερικῆς εἰρήνης· νικᾷ ὀριστικῶς τὸν πόνον καὶ τὴν ὀδύνην τοῦ θανάτου καὶ ζῆ ἐντὸς τῆς χαρᾶς τῆς Ἀναστάσεως. Ὡς διακηρύττει ἕτερος ἐπιφανῆς προτεστάντης καθηγητής, ὁ Ἔρνοστ Μπέντς, «ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει διαφυλάξει τὸν πρωταρχικὸν χαρακτῆρα τῆς ἀτμοσφαιράς τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τὴν Χαράν».

Τοιοτοτρόπως ἡ Ὁρθοδοξία ἐναρμονίζει πλείστας πολωτικὰς καὶ διαλεκτικὰς ἀντιθέσεις. «Τὰ οὐράνια συναγάλλεται τῇ γῆ... τὰ ἐπίγεια συγχορεῖει οὐρανοῖς»· ἡ ροὴ τοῦ χρόνου εἶναι πορεία εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ ἡ αἰωνιότης βιοῦται ὡς παρόν. Ἡ ζωὴ τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν εἶναι μία γῆϊνη πραγματικότης, ἡ ὁποία ἐξωραϊζεται μὲ θείας ἀνταυγείας καὶ οὐρανίας μαρμαρυγὰς.

Συνοψίζοντες πάντα τὰ λεχθέντα, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ Κάσπερ, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι «ἡ γέφυρα, ἡ ὁποία συνδέει τὸν οὐρανὸν μετὰ τῆς γῆς». Ἐπομένως Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ γῆϊνα καὶ ὑλικά στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι κατεσκευασμένη ἡ γέφυρα αὕτη καὶ τὰ ὁποῖα—βεβαίως πάντοτε μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας καὶ ὄχι μὲ τὴν ὑποκειμενικὴν ἀτομικὴν αὐθαιρεσίαν—εἶναι δυνατόν κάποτε νὰ προσαρμόζονται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς καὶ νὰ μεταβάλλονται. Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι ἡ καθ' ἀρχὴν ἀπόκρουσις νέων μορφῶν ἐκφράσεως καὶ νέων ἀπηλλαγμένων νατουραλιστικοῦ χαρακτῆρος στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νὰ ἐνοφθαλμισθοῦν εἰς τὴν ὀργανικὴν ὀλότητα καὶ συνέχειαν τῆς μακραίωνος ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ νὰ ἀναχωνευθοῦν, ὡς εἴπομεν, εἰς τὴν πυρακτωμένην κάμινον αὐτῆς. Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἢ α' ἢ β' μορφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἢ εἰκονογραφίας ἢ ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἐν ἐναντίῳ περιπτῶσει πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ γενεαί, αἵτινες κατὰ κανόνα μετέβαλον εἰς μερικὰ σημεῖα παραδεδομένης μορφᾶς, θὰ εἶχον προδώσει τὴν Ὁρθοδοξίαν τῶν Πατέρων των. Εἶναι λοιπὸν ἡμιμαθεῖς ἢ ὀρθοδοξοκάπηλοι ὅσοι ἀρνοῦνται τὸν δυναμικὸν χαρακτῆρα καὶ πλοῦτον τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως καὶ περιορίζουν τὸ περιεχόμενον τῆς Ὁρθοδοξίας μόνον εἰς τύπους ἢ μορφὰς μεταγενεστέρας, ἀγνώστους εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἢ πατερικὴν παράδοσιν.

Γνησία Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀναγωγικὴ πίστις καὶ μυσταγωγικὴ ζωὴ, ἥτις προβάλλει τὸν αἰώνιον καὶ ἀναλλοίωτον οὐράνιον θησαυρὸν εἰς κατάλληλα ὀστράκινα σκευῆ. Γνησία Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι ἡ μεταβαλλομένη ἀναλόγως τῆς τεχνικῆς τῆς ἐποχῆς μορφή τοῦ πρὸς τὸν Οὐρανὸν ὀδηγοῦντος ὀχήματος, ἀλλ' ἡ σταθερὰ καὶ ἀναλλοίωτος πυξίς, ἥτις συμφώνως πρὸς τὸ φωτεινὸν

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

Ἐπειδὴ τὰ λειτουργικὰ θέματα ἀρχίζουν κάπως νὰ ἀποκτοῦν γενικώτερον ἐνδιαφέρον, εἰς τὰς στήλας τοῦλάχιστον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τύπου, ἐθεώρησα καλὸν νὰ σημειώσω καὶ ἐγὼ μερικὰς σκέψεις μου ἐπὶ μιᾶς τεχνικῆς πλευρᾶς τοῦ θέματος.

Ἐπάρχουν μερικὰ σημεῖα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ προσεχθοῦν κατὰ τὴν κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ναῶν, προκειμένου ἢ λατρεία μας νὰ τελῆται περισσότερον ἱεροπρεπῶς, ὀρθοδόξως καὶ ἀπροσκόπτως. Τὰ σημεῖα αὐτά, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Τὸ ἱε ρ ὸ ν Β ἤ μ α νὰ εἶναι εὐρύχωρον, ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς μικροὺς ναοὺς καὶ εἰς τὰ παρεκκλήσια. Πρέπει μέσα εἰς αὐτὸ νὰ ὑπάρχη ἐπαρκὴς χώρος, διὰ νὰ κινήθῃ καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος καὶ ὁ νεωκόρος. Δὲν εἶναι νοητὸν π.χ. ὁ ὀπισθεν τῆς Ἀγ. Τραπέζης κυκλοτερὴς διάδρομος νὰ εἶναι πολὺ στενός, διότι εἰς τὰς διαφόρους κινήσεις καὶ μετακινήσεις ποὺ κάμνει ὁ ἱεραργός κατὰ τὴν τέλεσιν ἰδίως τῆς Θείας Λειτουργίας ὑπάρχουν πολλοὶ κίνδυνοι λόγῳ τῆς στενότητος αὐτῆς. Ἐκτὸς αὐτοῦ πρέπει νὰ προβλέπεται καὶ τὸ συλλείτουργον. Ἐὰν δηλαδὴ ἐξαιρέσωμεν μερικὰ παρεκκλήσια, ὅλοι οἱ ἄλλοι ναοὶ πρέπει ὅπωςδῆποτε νὰ ἔχουν περίξ τῆς Ἀγίας Τραπέζης ἀρκετὸν χώρον, διὰ τὰς λειτουργίας ὑπὸ πλειόνων ἱερέων.

2) Ἡ ἁ γ ί α Π ρ ὀ θ ε σ ι ς εἰς πολλοὺς ναοὺς, ἰδίως τῆς ὑπαίθρου, κατασκευάζεται πολὺ στενὴ καὶ χαμηλὴ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπικίνδυνον κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς προσκομιδῆς. Ὅταν εἶναι χαμηλὴ ἢ βᾶσις της, ἀναγκάζεται ὁ ἱερεὺς νὰ σκύβῃ πολὺ, πρᾶγμα ποὺ τὸν δυσκολεύει, ἂν μάλιστα εἶναι ἡλικιωμένος. Ὅταν πάλιν εἶναι στενὴ, δὲν χωρεῖ ὄλα τὰ ἱερά σκεύη, τὸν ἄρτον, τὸν οἶνον καὶ τὸ

παράδειγμα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, χειραφετεῖ ἐκ τῆς προσηλώσεως εἰς τὰ γῆϊνα καὶ προσανατολίζει πάντοτε πρὸς τὸν πολικὸν ἀστέρα τῆς οὐρανόου πραγματικότητος. Αὐτὴν τὴν γνησίαν Ὀρθοδοξίαν πρέπει πάση θυσίᾳ νὰ διαφυλάξωμεν καὶ διατηρήσωμεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Γενικὸς Διευθυντῆς τῆς Ἀπστολικῆς Διακονίας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ὑδωρ, τὸ κηροπήγιον κ.λ.π. Πρέπει διὰ τοῦτο νὰ κατασκευάζεται εἰς τὸ ὕψος τῆς Ἀγ. Τραπέζης καὶ μὲ πλάτος 0,80 μ. τοῦλάχιστον.

3) Τὸ Διακονικὸν ἐπίσης πρέπει νὰ εἶναι εὐρύχωρον, διὰ τὸν λόγον κυρίως ὅτι ἐδῶ θὰ εἶναι τὸ σκευοφυλάκιον. Ἐκτός τούτου, ὁ ἀρχιτέκτων πρέπει νὰ προβλέπῃ εἰδικὸν χῶρον, ὅπου θὰ τοποθετηθῇ ἡ ἱματιοθήκη τῶν ἱερέων. Οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ ναοὶ προβλέπουν ἐντελῶς ἰδιαιτέρον χῶρον (Sacristie), ὅπου φυλάσσονται τὰ ἄμφια καὶ ὅπου ἐνδύονται καὶ ἐκδύονται οἱ ἱερεῖς. Πράγματι, δὲν εἶναι καθόλου ὠραῖον κατὰ τὴν ἐνδυσιν τῶν λειτουργῶν νὰ γίνεται ἀνακατοσοῦρα μέσα εἰς τὸ κυρίως ἱερὸν Βῆμα καὶ περίξ τοῦ Θυσιαστηρίου, καὶ μάλιστα εἰς μεγάλας ἐορτάς καὶ εἰς ἀρχιερατικὰς λειτουργίας. Διὰ τοῦτο πρέπει ὅπωςδήποτε τὸ Διακονικὸν καὶ Σκευοφυλάκιον νὰ ἀποτελῇ αὐτοτελὲς εὐρύχωρον τμήμα ἢ καὶ νὰ χωρίζεται μὲ θύρας, ὅπως εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ τέμπλον πρέπει νὰ κατασκευάζεται, ὅσον τὸ δυνατόν, χαμηλὸν καὶ ἐλαφρόν. Δὲν εἶναι τοῖχος, ἀλλὰ τόπος ἀναρτήσεως μερικῶν βασικῶν εἰκόνων. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι βαρὺ καὶ καταθλιπτικόν, οὔτε εἶναι ἀφορμὴ ἐπιδείξεως βαρείας τέχνης τῶν ξυλογλυπτῶν καὶ τῶν μαρμαροτεχνιτῶν. Οἱ παλαιοὶ χριστιανοὶ ἐχρησιμοποιοῦσαν βῆλα ἀπὸ ὕφασμα διὰ νὰ χωρίζουν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. Ἡμεῖς κτίζομεν ὀλόκληρον οἰκοδομὴν ἀντὶ τέμπλου, ἀκολουθοῦντες καὶ εἰς τοῦτο τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὁποίαν «ὄλα τᾶσκιαζε ἡ φοβέρα καὶ τὰ πλάκων ἢ σκλαβιά». Ἀλλὰ σήμερον, εὐτυχῶς, δὲν εἴμεθα ὑπὸ ὀθωμανικὸν ζυγόν. Δὲν χρειάζονται ἐπομένως σινικὰ τεῖχη. Ἐὰν ἐμελετούσαμεν στοιχειωδῶς τοὺς μεγάλους λειτουργικοὺς Πατέρας, θὰ ἐβλέπαμε πόσον τονίζουν τὴν ἐννοίαν τῆς ζωντανῆς συμμετοχῆς ὀλοκλήρου τῆς λειτουργικῆς κοινότητος εἰς τὰ τελούμενα ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι, τὴν ὁποίαν ἐμείωσε ἡ μεταβυζαντινὴ παράδοσις καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ λειτουργικοῦ ἔθους.

5) Καὶ ὁ ἄμβων ἀντιστοίχως πρέπει νὰ εἶναι χαμηλὸς καὶ προσιτός. Δὲν πρέπει νὰ μεσολαβῇ μεγάλη ἀπόστασις μεταξὺ κήρυκος καὶ ἐκκλησιάσματος. Τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα ἀνάπτυξις του πρέπει νὰ γίνεται αἰσθητὸν ἐκ τοῦ πλησίον εἰς ὅλους τοὺς παρακολουθοῦντας πιστούς.

6) Τὰ παράθυρα ἐξ ἄλλου εἶναι ἀπαραίτητα εἰς τοὺς ναοὺς καὶ διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὸν ἀερισμὸν. Δὲν ζῶμεν καὶ πάλιν εἰς ἐποχὴν σκλαβιάς. Οἱ ναοὶ πρέπει νὰ φωτίζονται καὶ νὰ ἀερίζονται. Εἶναι φοβερόν, εἰς μερικοὺς μικροὺς ἰδίως ναοὺς, ἐν

καιρῷ θέρους, νὰ μὴ ὑπάρχη κανεὶς σχεδὸν τρόπος ἀερισμοῦ, καὶ νὰ γίνεται Παράκλησις τοῦ Δεκαπενταυγούστου καὶ ὁ ναὸς νὰ εἶ-
νας κατάμεστος!...

7) Τὸ περίφημο παγκάρι πρέπει νὰ περικλείε-
ται εἰς ἰδιαιτερον χώρον, προβλεπόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος,
εἴτε εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κυρίως ναοῦ εἴτε εἰς τὸν Νάρθηκα. Εἶναι
τόση ἡ κίνησις τοῦ παγκαρίου μὲ τὴν ρῖψιν τῶν χρημάτων, μὲ τὴν
προμήθειαν τῶν λαμπάδων κ.λ.π., ὥστε ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι το-
ποθετημένον τοῦτο εἰς ξεχωριστὸν μικρὸν διαμέρισμα, διὰ νὰ μὴ
παρέχη ἐνόχλησιν εἰς τὴν τελουμένην θείαν λατρείαν. Καὶ εἰς τὸ
σημεῖον αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ ξεπεράσωμεν τὰς προγονικὰς κακὰς
συνηθείας μας καὶ νὰ σκεφθῶμεν ὀρθοδοξότερα καὶ ρεαλιστικώ-
τερα. Τὸ ρητὸν «μὴ θίγε τὰ κακῶς κείμενα» δὲν εἶναι πάντως ἀγιο-
γραφικόν!

8) Ἡ διακοσμητικὴ, τέλος, τοῦ ναοῦ δέον νὰ εἶναι
σεμνὴ καὶ ἱεροπρεπής. Εἴτε ἡ διακόσμησις τοῦ κυρίου εἴτε τῶν ἐ-
πίπλων (ἐπίσκοπικοῦ θρόνου, ἄμβωνος, εἰκονοστασίων, ἀναλο-
γίων, μανουαλίων κ.λ.π.) πρέπει νὰ εἶναι εἰς ἓνα στυλ τοῦ ἀρμό-
ζει εἰς τὴν πνευματικὴν μας λατρείαν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν μας παρά-
δοσιν. Πρὸς τοῦτο, καλὸν εἶναι νὰ δίδονται πρότυπα (μοντέλλα)
ἀπὸ σοβαροὺς καλλιτέχνας (ζωγράφους καὶ διακοσμητάς), νὰ
διενεργοῦνται διαγωνισμοὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ νὰ
δημοσιεύωνται σχετικὲς μακέτες διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τύπου.
Τὸ θέμα δὲν πρέπει νὰ ἐπαφίεται εἰς τοὺς ἐμπόρους τῶν ἐκκλησια-
στικῶν εἰδῶν.

Διὰ τὴν συστηματικωτέραν ἀντιμετώπισιν τοῦ ὅλου θέματος
καὶ μέχρις ὅτου συσταθῇ Λειτουργικὸν Ἰνστιτοῦτον ἢ ἔστω Λει-
τουργικὴ Ἐπιτροπὴ, προτείνεται ὅπως πραγματοποιηθῇ συνάν-
τησις ἀνωτέρου ἐπιπέδου ἀπὸ ἐκπροσώπους τοῦ κλήρου, ἀρχαιο-
λόγους καὶ ἀρχιτέκτονας, ἡ ὁποία νὰ καταλήξῃ εἰς ὀρισμένα βα-
σικὰ πορίσματα. Ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις, ἡ
ὁποία ἐπιδεικνύει τὴν γνωστὴν δραστηριότητα εἰς πλείστους το-
μεῖς, θὰ ἐπιληφθῇ συντόμως καὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος.

Ἀρχιμ. ΗΛΙΑΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»
Ὁδὸς Φιλοθέης 19, Ἀθῆναι — Τηλέφωνον 227.689.

Ἰωάννου τῆς Κρονστάδης

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΛΑΤΡΕΙΑ

Γ'

Μὲ τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐδόθησαν στὸ ἀνθρώπινο γένος ἐξαιρετικὰ χαρίσματα: τὸ μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσότοιχο τῆς ἁμαρτίας ἐγκρεμίσθη, γιατί προσφέρθηκε θυσία ἄπειρης ἀξίας γιὰ τὴν ἀπολύτρωσή μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τὸν αἰώνιο θάνατο, καὶ στὸ ἀνθρώπινο γένος ἐδόθη ἡ ἀνάσταση. Ὁ ἄνθρωπος ἐτράφη μὲ κάθε οὐράνια χάρη, μὲ κάθε δύναμη ζωῆς καὶ εὐτυχίας, ὠδηγήθη πάλι στὸν Παράδεισο, ἀκόμη «συνεκάθησε ἐν Χριστῷ» στὸ θρόνο τῆς θεότητος, γιατί ὁ ἄνθρωπος λόγῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐθεώθη. Στὴ γῆ ἰδρύθη ἡ Ἐκκλησία ὡς κοινωνία σωζομένων, ἐκείνων δηλ. ποὺ εἶναι ἐνωμένοι μὲ τὴν παντοδύναμη καὶ ἁγιωτάτη Κεφαλή, τὸν Χριστὸν Θεόν, καὶ ζωογονοῦνται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος. Ἐδόθη ἡ χάρις τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ σφραγίδα καὶ ὁ ἁγιασμός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ εἶναι ὁ ἀρραβὼν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἐδόθη ἡ χάρις τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν μὲ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας, ἡ χάρις τῆς ἱεουργίας καὶ κοινωνίας τοῦ πανσωστικοῦ καὶ ζωοποιοῦ μυστηρίου τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἴαση ἐκείνων ποὺ νοσοῦν ψυχικὰ καὶ σωματικὰ μὲ τὸ μυστήριον τοῦ Ἐὐχελαίου, ὁ ἁγιασμός τῆς γεννήσεως παιδιῶν καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν μὲ τὴ μυστήριον τοῦ Γάμου.

Νὰ πηγαίνης τακτικώτερα στὴν Ἐκκλησία γιὰ νὰ δοξάζης τὸν Θεὸ καὶ νὰ πονᾷς γιὰ τὴν πνευματικὴ σου ἀσθένεια καὶ φτώχεια καὶ ἁμαρτωλότητα! Κανεῖς δὲ θὰ σὲ συμπονέση περισσότερο καὶ εὐκρινέστερα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Τὰ καλλίτερα τέκνα τῆς ἐδοκίμασαν αὐτὸ ποὺ καὶ σὺ δοκιμάζεις, ἦταν ἀδύνατα ὅπως καὶ σὺ, ἁμάρταναν ὅπως καὶ σὺ. Δὲν σοῦ κρύβει (ἡ Ἐκκλησία), ὅτι τὸ ἀπαίσιο δηλητήριο τῆς ἁμαρτίας τοὺς ἄγγισε ὄλους, τοὺς μόλυνε, τοὺς διέφθειρε. Ὅλοι ἐκλαυσαν, προσευχήθηκαν, πόνεσαν, ὑπέμειναν μεγάλους πειρασμούς. Ἄν τὰ θυμᾶσαι αὐτά, θὰ ὑπομένης, καὶ θὰ λυπῆσαι βέβαια, θὰ αἰσθάνεσαι ὁμως ἀνακούφιση.

Γιὰ νὰ μὴν ψυγῆ ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὸν Θεόν, τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ἁγία Ἐκκλησία, πρέπει νὰ φέρνωμε πολὺ συχνὰ στὴ μνήμη μας τίς μεγάλες ἐκεῖνες εὐεργεσίες μὲ τίς ὁποῖες ὁ Θεὸς μᾶς εὐεργετεῖ καθημερινά, μέσῳ τῆς πίστεως ποὺ σώ-

ζει και τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ εὐεργεσίες αὐτὲς εἶναι: ἡ συνένωσίς μας ἢ στενωτάτη ἐπικοινωνία μας μετὰ τὴν Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Χριστό, καὶ τὰ μέλη του τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια (Ἐκκλησία ἐπουράνια καὶ ἐπίγεια) καὶ ἡ σωτηρία ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν· ἡ ζωοποίηση καὶ ἀνακαίνιση μετὰ τὴν Χάρη τοῦ Χριστοῦ, ἡ προστασία, ὁ καθαρισμὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ὁ ἁγιασμὸς, ὁ φωτισμὸς, ἡ εἰρήνη, ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς, ἡ ἐνδυνάμωσις σὲ ὅλα τὰ ἔργα γιὰ τὴ σωτηρία, ἢ— γλυκεῖα ἢ πικρὴ— τέλεια ἐλπίδα τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἡ πεποίθησις ὅτι εὐρισκόμεθα πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερον σκέπη τοῦ Θεοῦ, τῆς Παναγίας, τῶν ἁγίων ἀγγέλων, τῶν ἁγίων— ἀρκεῖ νὰ ζοῦμε ἐν πίστει, ἐν μετανοίᾳ, ἐν ἀρετῇ—, ἡ συμμετοχὴ στὰ θαύματα τῆς σωτηρίας ποῦ γίνονται διὰ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ καὶ γενικὰ μετὰ τὰ θαύματα τῆς Προνοίας ποῦ συντελοῦνται στὴν Ἐκκλησία. Τίς Θεὸς μέγας ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ ποῶν θαυμάσια!

Μέρα καὶ νύχτα, καὶ καθημερινὰ σὰν τροφὸς ἡ Ἐκκλησία κρατᾷ καὶ ζεσταίνει ὅλα τὰ παιδιὰ της (πρβλ. ἐκτενῆ καὶ εὐχές).

Εἶμαι στὴν Ἐκκλησία σημαίνει εἶμαι στὸν κόσμον τῶν θαυμάτων τοῦ Θεοῦ, στὴ βασιλεία τῆς χάριτος, τῆς Θείας ἀλήθειας καὶ ἁγιοσύνης, στὸν κόσμον τῆς ἀφθαρσίας, στὸν κόσμον τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων, στοὺς ὁμορφους οὐρανοὺς. Ἐδῶ εἶμαι μετὰ τὸ Θεό, τὴν Θεομήτορα, τοὺς ἀγγέλους, καὶ ὄλους τοὺς ἁγίους. Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη κυρίως μᾶς ἐκπλήσσει τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μετὰ ἓνα μόνον λόγον τοῦ Θεοῦ, στὴν Καινὴ Διαθήκη, τὸ θαῦμα τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι Θεός. Νά, θαῦμα θαυμάτων! Ὁ Θεὸς ἔπαθε, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἀπέθανε, ἀνέστη διὰ τὴν ἐξίλεωσιν τοῦ ἀνθρώπου! Νά τὸ θαῦμα τῆς εὐσπλαγχνίας, τῆς Θείας συγκαταβάσεως.

Ζοῦμε στὴ Βασιλεία τῶν θαυμάτων, δηλ. στὴν πνευματικὴ βασιλεία τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον θαῦμα εἶναι τὸ θαῦμα τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸ θαῦμα τοῦ Τόκου τῆς ἀνάνδρου Μητρός, ποῦ ἐγέννησε τὸν Θεάνθρωπον, καὶ ἡ ἀνύψωσίς της ὑπεράνω πάσης κτίσεως, ὑπεράνω τῶν φωτοειδῶν Χερουβείμ καὶ τῶν φλογοειδῶν Σεραφεείμ. Τὸ θαῦμα αὐτὸ δοξάζεται στὴν Ἐκκλησία τόσο, ὅσο ἀξίζει. Πόσο ὑψώθη ἡ ἀνθρωπότης μετὰ τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ! Πόσο εὐεργετήθη! Πόσο ἀγαπήθη! Πόσο ἀξιοθαύμαστα σώθηκε ἀπὸ τὴν αἰώνια καταδίκη ποῦ τῆς ἀξίζε, ἀπὸ τὴν δίκαιη κατάρα τοῦ Θεοῦ! Ἐτιμήθη μετὰ τὴν

ἀναγέννηση, ἀξιώθη τῆς οὐρανίου κληρονομίας. Αὐτὸ εἶναι πρᾶγμα ποῦ ἀξίζει αἰώνια δοξολογία. Στὴν Ἀποκάλυψη ἡ δοξολογία αὐτῆ τῶν σέσωσμένων ὑπὸ Κυρίου ἔχει ἀπεικονισθῆ. Ὅφείλομε νὰ ἀγαπᾶμε τὸν Κύριο ὅπως μᾶς ἀγάπησε, καὶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον γιατί εἴμεθα μέλη ἐνὸς σώματος μὲ κεφαλὴ τὸ Χριστό.

Ἡ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησία εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἀληθινῆς, πνευματικῆς, οὐρανίου ζωῆς, εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἀγιωσύνης, καὶ τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ, τῆς σοφίας, τῆς εἰρήνης, τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία τῶν σωζομένων. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀγία καὶ θαυμαστὴ ἔνωσις τῶν δικαίων ψυχῶν, ποῦ βασιλεύουν στοὺς οὐρανοὺς, καὶ τῶν ἀνθρώπων, ποῦ πιστεύουν ὀρθοδόξως τὸν Χριστὸν καὶ ἀγωνίζονται ἀκόμη στὴν γῆ, ἐνωμένοι μὲ τὴν Κεφαλὴν, τὸν Χριστόν. Εἶναι ἡ ἔνωσις, ποῦ κατευθύνεται, ἀγιάζεται καὶ κρατύνεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ, ποῦ ἀναβλύζει τὸ ἀεῖρροο νερὸ τῆς ζωῆς, τὴν Θεϊαν Χάριν, ποῦ ζωογονεῖ, ἀνακουφίζει τὴ δίψα τῆς ψυχῆς, καὶ μᾶς δροσιζει ἀπὸ τὸν καύσωνα τῆς ἁμαρτίας. Στὴν Ἐκκλησία μας δὲν ὑπάρχει θεσμός, ἔθιμο, τελετὴ, ποῦ νὰ ἰδρῦθῃ χωρὶς τὴν συμφωνία τῆς Κεφαλῆς τῆς, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ Τροφέως τῆς, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὸς ἐγκαθιστᾷ τοὺς ποιμένες «ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ», αὐτὸς εἶναι ὁ Αἴτιος κάθε ἀγαθοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ καλλίτερος, ὁ Οὐράνιος φίλος τοῦ κάθε εἰλικρινοῦς χριστιανοῦ. Ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ εἶναι φορεὺς καὶ ἐκφραστῆς τοῦ πνεύματός τῆς δι' ὅλους τοὺς κοσμικοὺς. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ καλλίτερη πνευματικὴ, φιλοστοργοτάτη μητέρα μας. Ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ εἶναι φορεὺς καὶ ἐκφραστῆς τοῦ πνεύματος τῆς μητρικῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τοὺς κοσμικοὺς. Γι' αὐτὸ τὸν λένε «πατέρα» καὶ τοὺς λέει «τέκνα».

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία δυνατὴ μαρτυρία γιὰ ὅλη τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, γιὰ ὅλη τὴν ἀποκάλυψη. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ φάρος ὁ παγκόσμιος, ποῦ φωτίζει ὅλους αὐτοὺς ποῦ πλέουν στὸ πέλαγος τῆς ζωῆς (ἀποστόλους, προφῆτες, μάρτυρες, ἱεράρχες, ὁσίους). Στὴν Ἐκκλησία βρίσκει τὴν ἐκφρασίαν τοῦ πνεύματος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, στὶς ιδιότητες τοῦ ποιμένου, τοῦ πατρός, τοῦ τέκνου (πατέρες πνευματικοὶ — τέκνα πνευματικά). Ποιμένες καὶ ποιμνιοὶ πρέπει νὰ κρατοῦν γερά τὸ πνεῦμα αὐτό. Δὲν ποιμαίνομε μεῖς οἱ ποιμένες, ἀλλὰ ὁ Οὐράνιος Πατὴρ ποιμαίνει δι' ἡμῶν. Πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα τὴν οὐράνια πατρίδα γιὰ τὴν ὁποία βαδίζομε, στὴν

ὅποιαν σὰν ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ ὀδηγοῦμε τοὺς πιστοὺς. Κύριος ποιμαίνει με καὶ οὐδὲν με ὑστερήσει.

Σὲ τί ὕψος ἀγιότητος, ἀλήθειας, θεώσεως, ὀδηγήθη ἡ φύσις τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ! Τοῦ Προδρόμου, τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων, τῶν ὁσίων, τῶν ἀναργύρων, καὶ ὄλων τῶν ἁγίων! Σὰν ἄστρα λάμπουν μὲ τὴν ἀγιωσύνη καὶ τὴ θεώσῃ τους στὸν οὐρανό. Εὐωδιάζουν σὰν ἄνθη τοῦ Παραδείσου! Οἱ σαρκικοὶ ἄνθρωποι δὲν ἀντιλαμβάνονται τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀξία τους, τοὺς θεωροῦν ἀνθρώπους συνηθισμένους, ἀνάξιους προσκυνήσεως καὶ νὰ τοὺς καλέσουν εἰς βοήθειαν (Λουθηρανοὶ καὶ «Χωρικοὶ»).

Ἡ ἁγία Ἐκκλησία, ἡ κοινωνία ὄλων τῶν ἁγίων ποὺ μετέστησαν στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὄλων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ποὺ ἀγωνίζονται στὴ γῆ, ἔχει μεγάλη ὑπεργήϊνη δύναμη, μὲ τὴν ὅποια μπορεῖ νὰ νικήσῃ κάθε ἐμπόδιο καὶ κάθε κακία τοῦ διαβόλου καὶ τῶν πονηρῶν καὶ κακοβούλων ἀνθρώπων, νὰ διαλύσῃ ὄλες τὶς μεθοδεῖς τους. Ἐμεῖς πρέπει πάντοτε νὰ πιστεῦωμε στὸν Κύριο, στὴν παντοδύναμη μεσιτεία τῶν ἁγίων, κυρίως ὁμως, νὰ ζοῦμε ἀξίως τῆς μεγάλης κλήσεώς μας. Σ' αὐτὸ στηρίζεται ἡ ἁγία Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ συχνὰ στίς δεήσεις της, μικρῆ, μεγάλη, ἱκετευτικῆ, μᾶς παραπέμπει στὴ μεσιτεία τῆς Παναγίας καὶ ὄλων τῶν ἁγίων καὶ μᾶς παρακινεῖ «ἐαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα». Τὰ ἴδια συμβουλεύει καὶ στίς προσευχὰς τῆς λιτῆς, τοὺς κανόνες, τὰ στιχηρά. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ ἀκατάλυτο κάστρο, ποὺ ὄλες οἱ δυνάμεις τοῦ Ἄδου δὲν θὰ μπορέσουν νὰ βλάψουν. Ἄς κρατᾶμε λοιπὸν μ' ὄλη μας τὴν καρδιὰ τὴν «κεφαλὴ» της, τὸν Κύριο, καὶ τὴν Παναγία, ποὺ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς λογικῆς δημιουργίας, ὄλους τοὺς ἀγγέλους καὶ ὄλους τοὺς ἁγίους.

Στὸ πρόσωπο τῶν ἁγίων ἀποστόλων, μαρτύρων, ἱεραρχῶν, ὁσίων, καὶ ὄλων τῶν ἁγίων ἔχομε τὸ παράδειγμα θερμῆς ἀγάπης, ὑποταγῆς καὶ ἀφοσιώσεως στὸ Θεὸ καὶ μιὰ σαφῆ μαρτυρία γιὰ τὸ ὅτι, ἂν θέλωμε, μποροῦμε νὰ εὐαρεστήσωμε τὸ Θεὸ καὶ νὰ σώσωμε καὶ τοὺς ἑαυτοὺς καὶ ἄλλους. Βλέπομε τὸ στηλίτευμα τῆς δικῆς μας ἀπιστίας, ἀνοησίας, πονηρίας, ἀδιαφορίας, ψυχρότητος, καὶ ὅτι, ἂν δὲν μετανοήσωμε, θὰ κριθοῦμε αὐστηρότερα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὁμως, στοὺς ἁγίους θὰ βροῦμε τοὺς βοηθοὺς καὶ πρεσβευτὰς μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἄς τοὺς ἐπικαλούμεθα λοιπὸν μὲ ὄλην μας τὴν καρδιὰ.

Στὴν Ἐκκλησία ὑπάρχει ἡ ἀληθινὴ τροφή γιὰ τὶς ψυχὰς μας: Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τὰ μυστήρια, ἡ λατρεία, (δηλ. τὰ ἀναγνώσματα, τὰ ἄσματα, οἱ ἱεροτελεστίες,) ποὺ τρέφουν καὶ τὸ νοῦ καὶ

τις αισθήσεις. Πηγαίνετε πιό συχνά και μετέχετε στην αφθαρσία και με τὸ νοῦ, και με τὴν καρδιά και με τὸ στόμα σας! Στὸν κόσμο τρέφεσθε συνεχῶς μόνο με φθορά! Ὅρασις, ἀκοή, γεῦσις, ὄσφρησις, ἀφή, νοῦς, μνήμη, φαντασία, ὄλες οἱ αισθήσεις, τρέφονται με τὴ φθορά. Στὴν Ἐκκλησία ὄλα εἶναι ἄφθαρτα! Ὁραιότης ἄφθαρτη και αἰώνια! Γλυκύτης ἄφθαρτη και αἰώνια! Πλούτος ἄφθαρτος, δόξα ἄφθαρτη! Ἀντίθετα ἡ ἐγκοσμία ὁμορφιά, γλυκύτης, δόξα, πλούτος, ὑπόκεινται στὴ φθορά και τὴν ἐξαφάνιση. Εἶναι μαγευτικά, ἀπατηλά, ἀμαρτωλά. Νὰ θυμᾶσαι, Χριστιανέ, ὅτι γιὰ τὴν αἰώνιο ζωὴ μάχεσαι με τὴν ἀμαρτία και τὸν διάβολο, δέχεσαι πληγές, δηλητήριο, ὑπομένεις θλίψεις, στενοχώριες, κόπους, ἀθλιότητες, και κάνεις ἔργα ἀρετῆς. Γιὰ κ ἄ τ ι ὑποφέρεις και ὑπομένεις! Με τὴ μακροθυμία ἔλαβαν οἱ ἅγιοι πάντες τ ἡ ν α ἰ ὡ ν ι ο ζ ω ἡ. Νὰ ἔχετε, χριστιανοί, πάντοτε μπροστά σας τὸ βασικὸ σκοπὸ. Ποῖος εἶναι; Ἡ αἰώνιος ζωὴ.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπαρίθμησις γεγονότων, ἀλλὰ διδασκαλία τῶν δογμάτων και τῶν Χριστιανικῶν ἀρετῶν και γιὰ τὴν νεολαία ποὺ σπουδάζει και γιὰ τοὺς μεγάλους: συγκεκριμένα, τῆς προσευχῆς, τῆς πίστες, τῆς ἐλπίδος, τῆς ἀγάπης, τῆς ὑπομονῆς, τῆς αὐτοθυσίας, τῆς ταπεινώσεως, τῆς ὑποταγῆς στὴ θεία Πρόνοια, τῆς ἐγκράτειας, τῆς ἀγνότητος, τῆς σωφροσύνης, τῆς πειθαρχίας, κ.λ.π. Πρέπει νὰ στηλιτεύη τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ ἥθη και ἐλαττώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ περιφρουρηθῆ. Μαθηταὶ και ἐνήλικοι πρέπει σ' αὐτὴν, σὰν σὲ καθρέφτη, νὰ βλέπουν ὄλες τὶς ἀτέλειες ἢ τελειότητες τῶν ἀνθρώπων, ἢ τῶν ἐπὶ μέρος προσώπων, γιὰ τὰ ὁποῖα κάνει λόγο, γιὰ νὰ μὴ παρασύρωνται ἀπὸ τὰ κακὰ παραδείγματα, ἀλλὰ νὰ μιμοῦνται τὰ καλά.

Ἀδελφοί, φίλοι! ἀγαπᾶτε τὴν Ἐκκλησία! Στὴν Ἐκκλησία βρίσκεται ἡ ζωὴ σας, τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ποὺ ἀναβλύζει, σὰν ἀσταμάτητη βρῦση ἀπὸ τὴν αἰέρροο πηγὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ εἰρήνη σας, ἡ ἀγνότης σας, ὁ ἀγιασμός σας, ἡ ἴασις, ὁ φωτισμός, ἡ δύναμή σας, ἡ βοήθεια, ἡ δόξα σας. Σ' αὐτὴν βρίσκονται τὰ μέγιστα και αἰώνια συμφέροντα τοῦ ἀνθρώπου. Ὡ, τὶ ἀγαθὸ εἶναι ἡ Ἐκκλησία! Δ ὄ ξ α εἰς τὸν Κ Ὑ ρ ι ο τ ῆς Ἐ κ κ λ η σ ί α ς, ποὺ ἐξέχυσε σ' αὐτὴ τὰ δῶρα του τόσο ἄφθονα.

Ὡ, πιστεύσατε! πιστεύσατε, ὄχι με λόγια μόνο ἀλλὰ με ἔργα, στὴν ἁγία καθολικὴ και ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἢ «κοινωνία τῶν ἐν Χριστῷ σωζομένων».

Πόσο ἀληθινές μέχρι «κεραίας» εἶναι ὅλες οἱ διδασκαλίαι καὶ παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας! Π.χ. ἡ διδασκαλία γιὰ τὰ τελώνια. Τῆς ἀλήθειας αὐτῆς ἐγὼ λαμβάνω πείρα ἐδῶ στὴ γῆ. Ὅταν λειτουργῶ αἰσθάνομαι μερικές φορές, ὅτι οἱ πονηροὶ καὶ ἀκάθαρτοι δαίμονες μοῦ σφίγγουν τὴν ψυχὴ καὶ δὲν τὴν ἀφήνουν μὲ τὴν σκέψη καὶ τὸ λόγο νὰ πάη πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ μοῦ προκαλοῦν διάφορα κομπιάσματα! Πότε μὲ ἄσωτες σκέψεις, πότε μὲ τὴν λαιμαργία, τὴ φιλοχρηματία, τὸ πάθος τοῦ καλλωπισμοῦ, πότε μὲ τὴν κακία καὶ τὸ θυμό, πότε μὲ τὸ φθόνο, πότε μὲ τὴν ἀνυπακοή καὶ τὴν ἀντίδραση, πότε μὲ τὸ μάταιο φόβο, πότε μὲ τὴν μελαγχολία καὶ τὴν ἀκηδία καὶ νοθρότητα. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ μετὰ τὸν θάνατο ἐμποδίζουν τὴν ψυχὴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ.

Ἡ μαρτυρία τῆς ἀλήθειας, τῆς ἐνότητος, τῆς ἀγιότητος, τῆς καθολικότητος, τῆς ἀποστολικότητος, τῆς σωτικότητος τῆς Ἐκκλησίας δείχνει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει ὅλους τοὺς ἁγίους ποὺ βρίσκονται στὸν οὐρανό, αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὴ γῆ, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πεθάνει, καὶ τοὺς ἀνακεφαλαιώνει ὅλους ἐν Χριστῷ. Γιὰ νὰ ἀπεικονίζη τὸ γεγονός αὐτὸ ὁ Ναὸς διαιρεῖται σὲ τρία μέρη, στὸ ἱερὸ ποὺ συμβολίζει τὸν οὐρανό, τὴν ἐκκλησία ποὺ συμβολίζει τὴ γῆ, καὶ τὸν πρόναο ποὺ εἰκονίζει τὰ ὑποχθόνια. Σ' αὐτὴ τὴ θεία, σοφὴ καὶ σωτήρια οἰκοδομῇ, ὅλα εἶναι θεῖα, ὅλα σοφά, σωτήρια, παρήγορα. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας βοηθοῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο νὰ φθάσουν τὴν σωτηρία καὶ τὴ θεία μακαριότητα. Τὰ μέλη τῆς οὐράνιας Ἐκκλησίας βοηθοῦν αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ. Αὐτοὶ ποὺ ζοῦν στὴ γῆ, ἄλλους ποὺ ζοῦν καὶ αὐτοὶ στὴ γῆ καὶ τοὺς νεκροὺς. Αὐτὸς εἶναι ὁ τελειότερος δεσμὸς μεταξύ τους. Ὅταν αὐτὸς ὁ δεσμὸς κοπῆ, ὅπως στοὺς λουθηρανούς, τότε κανεὶς πιά δὲν τιμᾷ τοὺς ἁγίους καὶ τὰ ἱερά τους πνευματοφόρα καὶ ζωοποιὰ λείψανα, δὲν γίνονται πιά προσφοραὶ εὐχαριστίας γιὰ τοὺς ἁγίους, καὶ συγχωρήσεως γιὰ τοὺς νεκροὺς. Οἱ νεκροὶ μένουν χωρὶς βοήθεια, χωρὶς τὴν προστασία καὶ τὴν ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας. Ἐγκαταλελειμμένοι στὴ τύχη τους!...

Στὴν ἐκκλησία ὅλα εἶναι σοφά, ἅγια, ἀγαθὰ, ζωοποιὰ, διδασκτικά. Ἐκεῖ ρέει ὁ ποταμὸς τῆς ζωῆς, ἐκεῖ ἡ εἰρήνη, ἡ χαρὰ, ἡ ἐλευθερία.

(Συνεχίζεται)

Μετάφρασις Ἀρχιμ. ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΚΑΛΑΜΑΡΑ

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ο ΙΕΡΕΥΣ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ἡ ἀνάγκη νὰ εἶναι ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου πνευματικὴ προσωπικότης, πλουσίως καλλιερ-
γημένη. Νὰ κέκτηται προσόντα ἱκανὰ καὶ εἰς ἱκανὸν βαθμόν. Καὶ πίστις βαθεῖα πρέπει νὰ διακρίνη τὸν ἱερέα τοῦτον, καὶ ἀφο-
σίωσις εἰς τὸ ἔργον του, καὶ ἀγάπη ἀπεριόριστος πρὸς τοὺς ἄ-
σθενεῖς, καὶ πνεῦμα ἐξυπηρετήσεως μέχρι τελείας αὐταπαρνή-
σεως, καὶ ἀνιδιοτέλεια, καὶ εἰδικὴ μόρφωσις. Πάντα ταῦτα θὰ
ἀντλή ἐκ τῆς συχνῆς ἐπικοινωνίας του μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς
προσευχῆς καὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς καὶ διὰ τῆς προσεκτικῆς
μελέτης εἰδικῶν βιβλίων, σχετικῶν μὲ τὴν ψυχολογικὴν κατά-
στασιν τῶν ποιμενομένων του.

Πίστις βαθεῖα, ζῶσα καὶ σταθερὰ εἰς τὸν Θεόν. Αὕτη
εἶναι ἡ ἰσχυροτέρα κινητήριος δύναμις. Μετακινεῖ ὄρη, κατὰ τὴν
ρῆσιν τοῦ Κυρίου. Θὰ ὀπλίξῃ τὸν ποιμένα τοῦ Νοσοκομείου
νὰ πιστεῦν ἀδιστακτῶς εἰς τὸν Θεόν. Νὰ πιστεῦν καὶ εἰς τὴν
ὕψηλὴν καὶ ἀγίαν ἀποστολὴν του. Νὰ ἔχῃ πάντα ἐν νῷ ὅτι συνε-
χίζει τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου, ὁ Ὅποιος «ἰᾶτο πάντας»... Ἄκλο-
νήτως καὶ ἄνευ ἀμφιταλαντεύσεων νὰ πιστεῦν, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν
ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν θέσιν αὐτῆν.

Ὅταν πιστεῦν, δέον δὲ νὰ πιστεῦν, διότι ἡ πίστις αὕτη πρέ-
πει νὰ εἶναι συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος, τότε θὰ ἀφοσιούται μὲ ὄλο-
ν ἐνανανουμένην προσήλωσιν εἰς τὸ ἔργον του. Καὶ εἰς τὸ κελ-
λίον του εὐρισκόμενος, καὶ εἰς τοὺς θαλάμους τοῦ ἰδρύματος
ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ εἰς τὸ Ναῖδιον τοῦ Νοσοκο-
μείου καὶ ὅπου δήποτε, πάντοτε τὴν πρόοδον τοῦ ἔργου του θὰ
σκέπτεται καὶ θὰ ἐφευρίσκη τρόπους νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὸν Χρι-
στὸν τοὺς ἀσθενεῖς, νὰ ἀπαλύνη τοὺς πόνους των, νὰ ἐξυπηρετῇ
αὐτοὺς εἰς τὰς ἀνάγκας των.

Ἡ ἀπεριόριστος ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς εἶναι ἐκ τῶν
ὧν οὐκ ἄνευ προσόν, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσο-
κομείου. «Ἡ ἀγάπη ἐστὶν ἡ τῶν Μαθητῶν τοῦ Κυρίου εἰκὼν, ὁ
χαρακτήρ τῶν τοῦ Θεοῦ δούλων, τὸ γνῶρισμα τῶν Ἀποστόλων»,
λέγει ὁ Ἱ. Χρυσόστομος. «Καὶ ὁ ἱερεὺς, πὺ εἶναι μαθητῆς καὶ
διάκονος τοῦ Κυρίου, ἐπιβάλλεται νὰ ἔχῃ θερμὴν ἀγάπην διὰ
τὰ πνευματικά του παιδιὰ, πὺ τρυφερὰν καὶ πὺ δυνατὴν ἀπὸ τῆν

ἀγάπην φιλοστόργου μητέρας διὰ τὰ παιδιὰ της». Ἐὰν τοιαύτην ἀγάπην πρέπει νὰ ἔχη κάθε ἱερεὺς, ὁποῖαν πρέπει νὰ ἔχη ὁ τοῦ Νοσοκομείου ἱερεὺς, δοθέντος ὅτι τὰ τέκνα του εἶναι ἀσθενεῖς; Ἡ ἀγάπη αὐτὴ θὰ βοηθῆ τὸν ἱερέα, νὰ μὴ ὑπολογίσῃ ἀνάπαυσιν, νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ διάλειμμα εἰς τὴν ἐργασίαν του, νὰ μὴ σκεφθῆ τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ θὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς πλήρη αὐταπάρνησιν χάριν τῶν ἀσθενῶν του. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ θὰ τοῦ ἐμφυσήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἐξυπηρετικότητος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τὸν διακρίνῃ. «Ἡ καρδιά τοῦ Παύλου καρδιά τοῦ Κόσμου», λέγει ὁ Holzner (ΠΑΥΛΟΣ, μετ. Ἰ. Κοτσώνη, σ. 277). Δὲν νομίζω ὅτι θὰ θεωρηθῆ τόλμημα, ἐὰν λεχθῆ ὅτι ἡ καρδιά τοῦ ἱερέως τοῦ Νοσοκομείου, καρδιά τῶν ἀσθενῶν. Αὐτὴ δὲν θὰ τὸν δυσκολεύσῃ νὰ πλησιάσῃ καὶ βαρέως ἀσθενούντας, πάσχοντας ἐκ μεταδοτικοῦ νοσήματος, ὅπως ἡ ἀγάπη αὐτὴ δὲν ἠμπόδισε τὸν Père Damien νὰ γίνῃ καὶ ὁ ἴδιος λεπρός.

Ἡ ἀ ν ι δ ι ο τ ἔ λ ε ι α θὰ τὸν ἐξυψώσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀσθενῶν. Θὰ ἐννοήσουν οἱ ἀσθενεῖς ὅτι ὁ ἱερεὺς δὲν ἐκμεταλλεύεται τὴν ἀσθένειάν των πρὸς πορισμόν. Θὰ πιστεύσουν ὅτι ἱεραποστολικὸν ἔργον ἐπιτελεῖ. Θὰ τοῦ δώσουν οὕτω τὴν ἐμπιστοσύνην των, θὰ τὸν ἀκούσουν, θὰ ὠφεληθοῦν, θὰ πιστεύσουν. Εἶναι τελείως διάφορος ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτὸ ἡ θέσις τοῦ ἐφημερίου τοῦ Νοσοκομείου ἀπὸ τοῦ τῆς Ἐνορίας. Οἱ χριστιανοὶ γνωρίζουν ὅτι ὁ τῆς ἐνορίας ἔχει ἀνάγκας καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰς καλύψῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποῖαν τοῦ δείχνουν οἱ ἐνοριῖταί του. Ὁ τοῦ Νοσοκομείου εἶναι ὑπάλληλος Φιλανθρωπικοῦ Ἰδρύματος, εἶναι κατὰ κανόνα ἄγαμος, οἱ δὲ ποιμαίνόμενοι ἔχουν πολλάκις ἀνάγκην χρημάτων. Ἡ ἀνιδιοτέλεια τοῦ ἐφημερίου λοιπὸν θ' ἀποτελέσῃ σημεῖον ἐπαφῆς οὐχὶ δευτερεῶν μεταξὺ ἐφημερίου καὶ ἀσθενῶν.

Ἐτερον προσὸν ἀπαραίτητον διὰ τὸν ἐφημέριον τοῦ Νοσοκομείου εἶναι τὸ τῆς εἰ δ ι κ ῆ ς μ ο ρ φ ῶ σ ε ω ς. Καὶ δὲν θὰ γίνῃ βεβαίως ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου Ἰατρός - ὁ πρῶτος ἱερεὺς - ἱατρός ὑπῆρξεν ὁ Μ. Βασίλειος (Ἀκτίνες 1959) — οὔτε θὰ μελετήσῃ ἱατρικὰ συγγράμματα, οὔτε πτυχίον σχετικῆς Σχολῆς θὰ ἐπιδιώξῃ νὰ λάβῃ. Ἀλλὰ βιβλία σχετικὰ μὲ τὴν εἰδικὴν ψυχολογίαν τοῦ ἀσθενοῦς τοῦ νοσηλευομένου εἰς Νοσοκομεῖον, τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀσθενειῶν ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἢ τὸ ἀντίθετον, ἀκόμη θὰ ἔλεγον καὶ στοιχεῖα ἱατρικῆς θὰ πρέπει νὰ μελετήσῃ ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου. Τοῦ εἶναι ἀπαραίτητος αὐτὴ ἡ μόρφωσις, διότι πῶς θὰ κληθῆ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων δὲν θὰ γνωρίζῃ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν κατάστασίν των;

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τῆς. Δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον, μᾶλλον εἶναι ἀνάγκη, νὰ ἰδρυσθῶμα **ΙΕΡΕΩΝ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ**, ἐκ τῶν ὁποίων ὑποχρεωτικῶς νὰ διορίζονται οἱ ἐφημέριοι τῶν διαφόρων νοσηλευτ. ἰδρυμάτων τῆς χώρας, τὰ ὁποῖα ἐσχάτως ἔχουν φθάσει εἰς μέγαν ἀριθμόν. Εἰδικὰ δὲ Φροντιστήρια, μετεκπαιδευτικοῦ χαρακτῆρος, θὰ παρεῖχον εἰς τούτους τὰς ἀνωτέρω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐκτεθείσας εἰδικὰς γνώσεις.

Πάντα τὰ προαναφερθέντα προσόντα τοῦ ἱερέως τοῦ Νοσοκομείου θὰ εἶναι φενάκη, ἐὰν οὗτος δὲν εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένος μὲ τὸν Θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς.

Ὅλαι αἱ διαπρέψασαι βιβλικαὶ μορφαὶ καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν ἄνθρωποι π ρ ο σ ε υ χ ῆ ς. «Ὁ Δαβὶδ πόσον χρόνον ἀφιέρωνεν εἰς τὴν προσευχήν... Ὁ προφ. Δανιὴλ εὔρισκε καιρὸν μέσα εἰς τὰ σοβαρά του καθήκοντα, διὰ νὰ προσεύχεται τρεῖς φοράς τὴν ἡμέραν. Ὁ Ἅπ. Παῦλος προσηύχετο νύκτα καὶ ἡμέραν»¹. Ὁ Boynds εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του «Δύναμις διὰ τῆς προσευχῆς» γράφει: «Τὰ περισσότερα πράγματα ποῦ ἔκαμον πρὸς δόξαν Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ἦσαν πάντοτε τὸ πρῶτ' ἐπὶ τῶν γονάτων» («Δύναμις τῆς προσευχῆς» μετ. Ἄρχιεπ. Ἀμερικῆς Μιχαὴλ σελ. 97). Ἐνῶ ἓνας σύγχρονος συγγραφεὺς τονίζει «ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος δὲν κατωρθῶνει ὄρθιος ἢ καθιστός, μπορεῖ νὰ τὸ κατωρθῶσῃ γονατιστός». Καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου, διὰ νὰ εἶναι «πηγὴ ἀγιασμοῦ, δυνάμεως καὶ εὐλογίας καὶ φῶς καὶ καθοδήγησις διὰ τοὺς ἀσθενεῖς του, ἅς εἶναι προσευχόμενος ἄνθρωπος»².

Εἰς τὸ «Ταμεῖον» του, εἰς τὸν Ναόν, εἰς τὸν θάλαμον τοῦ ἀσθενοῦς, πρὸ τῆς Θ. Ἐξομολογήσεως, πρὸ τῆς Θ. Εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἀσθενοῦς τινος, ὅπουδήποτε καὶ ὅποτεδήποτε ἅς ὑψῶνῃ «ὀσίας χεῖρας» καὶ ἅς προσεύχεται. Νὰ προσεύχεται διὰ τὸν ἑαυτὸν του νὰ τὸν φωτίξῃ ὁ Θεός, νὰ ἀντιμετωπίξῃ τὰ πολλαπλᾶ προβλήματα τῆς ποιμαντορίας του ἐπιτυχῶς, νὰ ὀδηγῇ τοὺς ἀσθενεῖς εἰς νομὰς σωτηρίας, νὰ ἀποβαίνει εὐεργετικὸς δι' αὐτούς. Νὰ προσεύχεται ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν του, δι' ἓνα ἕκαστον, δι' ἑκάστην ἀνάγκην του, δι' ὅσους ἐξωμολόγησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην, δι' ὅσους ἐπεσκέφθη τὴν ἡμέραν αὐτήν, διὰ τοὺς βαρέως ἀσθενοῦντας τοῦ Νοσοκομείου, διὰ τὴν χήραν γυ-

1. Ἐνθ. ἀν. σελ. 255.

2. Ἐνθ. ἀν. σελ. 256.

ναίκα καὶ τὰ τέκνα, τὰ ὅποια κατέλιπεν εἰς τὸν κόσμον ὁ ἀποθανὼν σήμερον τάδε ἀσθενής. Πόσα δὲν ἔχει νὰ πῆ ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου εἰς τὸν Θεόν, διὰ πόσα προβλήματα δὲν περιμένει ἀπὸ Αὐτὸν ἀπάντησιν.

Ἄλλὰ καὶ ἔντονον μυστηριακὴν ζωὴν πρέπει νὰ ζῆ ὁ ἱερεὺς. Νὰ ἐξομολογήται τακτικά, διότι «ὄσον καὶ ἂν τὸν ἀνεβάξῃ εἰς ἀπροσπέλαστα ὕψη τὸ οὐράνιον τοῦ ἀξίωμα, ἢ θεία του διακονία, εἶναι ἄνθρωπος «περικείμενος ἀσθενειαν»³. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέρχεται τακτικῶς εἰς τὸ ἐξομολογητήριον. Νὰ ἀφίνη ἔξω ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἀξίωμά του, καὶ τὴν δρᾶσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ τὰς γνώσεις του, καὶ νὰ παίρῃ μέσα τὰς ἀμαρτίας του, διὰ νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τὴν θ. ἐξομολόγησιν ἄνευ αὐτῶν, καθαρῶτερος καὶ ἀπὸ τὴν περιστεράν. Θὰ λαμβάνῃ τὴν ἄφεσιν, ἀλλὰ θὰ λαμβάνῃ καὶ νέαν δύναμιν ἀπὸ τὸν ἐνοικοῦντα εἰς αὐτὸν Χριστόν. Ἐν συνεχείᾳ «ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεώς του» θὰ ἱερουργῆ «τὸ ἄχραντον Σῶμα καὶ τίμιον Αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ θὰ μετὰ λαμβάνῃ ἀξίως αὐτῶν.

Πρὸς τούτοις θὰ πρέπη νὰ ἐπιδιώκῃ ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου νὰ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ ἑτέρους ἑφημερίους Νοσοκομείου, διαθέτοντας μεγαλυτέραν πείραν, πρὸς ἀνταλλαγὴν ἐποικοδομητικῶν καὶ ὠφελίμων διὰ τὸ ἔργον τῶν ἀπόψεων. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τούτου δύναται ἢ Ἐκκλησία νὰ προσφέρῃ πολλά. Νὰ διοργανώῃ κατὰ καιροῦς Σεμινάρια διὰ τοὺς ἱερεῖς τῶν Νοσηλ. Ἰδρυμάτων πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ μελέτην θεμάτων σχετικῶν μὲ τὸ ἔργον τῶν καὶ ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων προερχομένων ἐκ τῆς πείρας τῶν.

Κατόπιν ὄλων τούτων δεόν νὰ τονισθῆ, ὅτι ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου πρέπει νὰ λαμβάνηται ἐκ τοῦ ἀγάμου κλήρου. Τὸν ἔγγαμον ἢ οἰκογένεια θὰ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸ ἔργον του. Δὲν θὰ τοῦ ἐπιτρέπη νὰ εὐρίσκειται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἡμερονυκτίου εἰς τὸ Ἴδρυμα, πρᾶγμα τελείως ἀπαραίτητον, ὡς κατωτέρω θὰ δειχθῆ. Ἡ κατάλληλος ἡλικία διὰ τὴν θέσιν αὐτὴν εἶναι ἡ μέση τοιαύτη. Ὁ μὲν νέος δὲν θὰ διαθέτῃ ἐξομολογητικὴν πείραν ἱκανὴν καὶ δὲν θὰ δύναται εὐκόλως νὰ κινήται μετὰ τῶν ἀσθενῶν, ἀνηκόντων, ὡς ἐλέχθη, εἰς ἀμφοτέρω τὰ φύλα· ὁ δὲ ἡλικιωμένος ἀσφαλῶς θὰ κουράζηται εὐκόλως. Ὁ ἱερεὺς τοῦ Νοσοκομείου εἶναι ἀγωνιστής. Ἀποδύεται εἰς ἀγῶνα καταρτισμοῦ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀγῶνα καταρτισμοῦ τῶν ἀσθε-

3. Ἐνθ. ἀν. σελ. 261.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

ΟΖ'. Και τὰ διηγῆθηκα αὐτά, ὄχι γιὰ νὰ ὑπερασπισθῶ, ὅπως τὸ μπορῶ, τὴν φήμη του· γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε του κατήγορο, ἂν τυχὸν ὑπάρχη κάποιος. Ἄλλὰ μὲ τὸ σκοπὸ νὰ μὴ γίνεταί ἀτονώτερη ἢ πίστη τους, νομίζοντας αὐτὸ σὰν ὄριο τῆς εὐσεβείας, τὶς ιδέες του δηλαδὴ μόνο πού εἶναι διάσπαρτες στὰ βιβλία του, καὶ σὰν ἀπόδειξη τῆς πλάνης των τὴν θεολογία του, πού τὴν διαμόρφωσαν οἱ περιστάσεις μὲ τὴν συνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλὰ ἐξετάζοντας τὰ βαθύτερο νόημα τῶν ὅσων ἔχει γράψει, καὶ τὸν σκοπὸ πού τὸν παρακίνησε νὰ τὰ γράψῃ καὶ στὴν ἀλήθεια νὰ πλησιάζουν περισσότερο καὶ ν' ἀποστομώνουν τοὺς ἄσεβεῖς.

Γιὰ μένα λοιπὸν καὶ γιὰ κάθε μου φίλο ἄς εἶναι εὐλογημένη ἡ Θεολογία του. Καὶ τόσο πολὺ ἐμπιστεύομαι στὴν καθαρότητά του στὸ ζήτημα τῆς πίστεως, ὥστε δηλώνω καὶ κάνω γνωστὸ καὶ τοῦτο σ' ὅλους. Μακάρι καὶ ὁ Θεὸς καὶ οἱ γνωστικώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ λογαριάζουν καθετὶ μὲν δικό μου σὰν δικό του, καθετὶ δὲ δικό του σὰν δικό μου! Γιὰτὶ οὔτε γιὰ τοὺς Εὐαγγελιστὲς θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε, πῶς κάνουν τὸ ἀντίθετο ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλο, ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν ἀπασχολήθησαν περισσότερο μὲ τὴν κατὰ σάρκα ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, ἄλλοι δὲ πλησίασαν στὴ Θεολογία. Κι' ἄλλοι τοὺς μὲν ἄρχισαν τὸ εὐαγγέλιό τους ἀπὸ τὰ δικά μας τὰ ἐγκόσμια, ἄλλοι τοὺς δὲ ἀπὸ τὰ ὑπερκόσμια. Κι' ἔκαμαν πιστεύω ἔτσι τὴν κατανομὴ τοῦ κηρύγματος, γιὰτὶ ἀπέβλεψαν στὸ νᾶναι ὠφέλιμο σ' αὐτοὺς πού τὸ

νᾶν. Καὶ πρέπει νὰ ἀποδυθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ ἔργον του, διότι δὲν θὰ πρέπη νὰ διαφεύγῃ τὴν προσοχὴν του, ὅτι «ἀπαιτεῖται οὐκ ὀλίγη δεξιότης καὶ ποιμαντορικὴ πείρα, ἵνα ἡ ἐπίσκεψις παρὰ τῷ ἀσθενεῖ ἀποβῇ ἀποτελεσματικὴ»⁴. Καὶ τὴν δεξιότητα αὐτὴν θὰ τὴν δώσουν τὰ προαναφερθέντα «εἰδικά», ἄς εἴπωμεν, προσόντα, ἀλλὰ πρωτίστως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία «τὰ ἀσθενῆ θεραπεύει καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῖ» καὶ ἡ ὁποία ἀνάως δέον νὰ ἐκζητῆται ὑπὸ τοῦ ἱερέως παρὰ τοῦ Οὐρανίου Πατρός.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

4. Μητροπ. Κορινθίας Μιχαήλ, Ο ΙΕΡΕΥΣ, Ἀθήναι 1946 σ. 141/2.

δέχονται, και γιατί ἔτσι καθωδηγήθηκαν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ποῦ ζοῦσε μέσα τους.

ΟΗ'. Καὶ τώρα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς-παλαιοὺς και σημερινούς-ἀνθρώπους ποῦ διακρίθηκαν γιὰ τὴν εὐσέβειά τους, σὰν νομοθέτες, σὰν στρατηγοί, σὰν προφήτες, σὰν ἀθλητὲς μαρτυρικοί, ἄς συγκρίνωμεν πρὸς ἐκείνους τὰ δικά μας κι' ἀπὸ ἐκεῖ ἄς γνωρίσωμε ποιὸς ἦτανε ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ Ἀδὰμ καταξιώθηκε νὰ τὸν πλάσῃ ὁ Θεὸς μὲ τὰ χέρια του και ν' ἀπολαύσῃ τὸν Παράδεισο και ν' ἀκούσῃ τὴν πρώτην ἐντολή του Θεοῦ. Κι' ὅμως, ἂν δὲν λέω κάτι ποῦ εἶναι ὑβριστικὸ και ποῦ ντροπιάζει τὸν προπάτορά μου, δὲν τὴν ἐφύλαξε τὴν ἐντολή. Αὐτὸς ὅμως και τὴν δέχθηκε, και τὴν ἐφύλαξε κι' ἀπὸ τὸ ξύλο τῆς γνώσης δὲν ἐβλάβηκε· και ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴν πύρινη ρομφαία, εἶμαι βέβαιος ἀπολύτως πὼς ἀπόκτησε τὸν Παράδεισο.

Ὁ Ἐνώχ ἐνόμισε πὼς πρῶτος αὐτὸς κράζει σὲ βοήθεια τὸν Κύριον· αὐτὸς δὲ και τὸν ἔκραξε, και στοὺς ἄλλους τὸν ἐκήρυξε, ποῦ αὐτὸ εἶναι πολὺ ἀνώτερο ἀπὸ νὰ ζητᾷ κανεὶς τὴν βοήθειά του. Ὁ Ἐνώχ ἄλλαξε ζωὴ, χάρις στῆ λίγη του εὐσέβεια, γιατί τότε ἀκόμη ἡ πίστη ἦτανε ἰσκιωμένη· και τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν τὴν ἐχάρηκε σὰν βραβεῖο, κι' ἀπόφυγε τὸν κίνδυνο νὰ ἐξακολουθῇ νὰ ζῆ. Τοῦ δὲ μεγάλου Βασιλείου ὅλη του ἡ ζωὴ ἦτανε μιὰ ἀλλαγὴ, ποῦ ἐδοκιμάσθηκε στὸ ἔπακρο μ' ἓνα βίο τέλειο. Ὁ Νῶε καταξιώθηκε νὰ ἐμπιστευθῇ ὁ Θεὸς στὰ χέρια του τὴν Κιβωτὸ και τοῦ νέου κόσμου τὰ σπέρματα ποῦ τὰ ἐμπιστεύθηκαν μέσα σ' ἓνα μικρὸ ξύλινο πλοῖο, κι' ἐσώθηκαν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ. Αὐτὸς δὲ ἀπόφυγε τὸν κατακλυσμὸ τῆς ἀσέβειας, κι' ἔκαμε τὴν περιφέρειά του κιβωτὸ τῆς σωτηρίας, ποῦ ταξίδευε ἀνάλαφρα ἐπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα τῶν αἰρετικῶν, κι' ἔσωσεν, μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, ὁλόκληρον τὸν κόσμον.

Μεγάλος ἐστάθηκεν ὁ Ἀβραάμ, και θύτης παράδοξης θυσίας· γιατί πρόσφερε τὸ παιδί του χωρὶς καμμιάν ἀντίρρηση σφάγιο θυσίας, σ' αὐτόν ποῦ πραγματοποιῶντας ὑπόσχεσή του τοῦ τὸ εἶχε χαρίσει, και ποῦ ὑπῆρξε προθυμότατο νὰ θυσιασθῇ. Ἀλλὰ οὔτε και ἡ προσφορὰ ἐκείνου ἐστάθη μικρὴ. Τὸν ἑαυτὸ του πρόσφερε στὸ Θεόν· και τίποτα δὲν τοῦ ἀντιδόθηκε ποῦ ν' ἀντιζηλιάζῃ τὴν προσφορὰ.

Ὁ Ἰσαὰκ ἦτανε τάξιμο και προτοῦ νὰ γεννηθῇ. Αὐτὸς ὅμως αὐτοπροαίρετα πρόσφερε τὸν ἑαυτόν του. Καὶ τὴν Ρεβέκκα-γιὰ τὴν Ἐκκλησία βέβαια μιῶ-δὲν τὴν ἔφερε γιὰ νὰ τὴν πάρῃ γυναϊκά του ἀπὸ μακρὰ, ἀλλὰ ἀπὸ κοντὰ. Οὔτε και τὴν πῆρε μὲ προξενιὸ ποῦ ταιριάζει στοὺς δούλους, ἀλλὰ τοῦ τὴν ἔδωκε και τοῦ τὴν ἐμπιστεύθηκεν

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

164. Πότε πρέπει να πάρη καιρόν ὁ μέλων να ἱεροουργήσῃ ἱερεὺς, ἅμα τῇ εἰσόδῳ του εἰς τὸν ναόν, κατὰ τὰ καθίσματα, ὅπως συνηθίζεται, ἢ εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου; (Ἐρώτησις Αἰδεσ. Ι.Δ.Μ.).

Ἡ μικρὰ ἀκολουθία τοῦ «καιροῦ» εἶναι σχετικῶς νεωτέρα. Τὰ παλαιὰ χειρόγραφα τῆς θείας λειτουργίας, ἐκτός τοῦ ὅτι δὲν περιέχουν τυπικὰς διατάξεις, ἀρχίζουν τὴν λειτουργία ἀπὸ τὴν εὐχὴν τῆς προθέσεως «Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον...». Ἀρχικῶς φαίνεται ὅτι οἱ ἱερεῖς ἐλάμβαναν καιρὸ κατὰ ἓνα πολὺ ἀπλὸ τρόπο, ἢ ζητοῦντες δηλαδὴ εὐλογία παρὰ τοῦ ἀρχιερέως πού ἐπρόκειτο νὰ λειτουργήσῃ ἢ νὰ χοροστατήσῃ, ὅπως

ὁ Θεός. Οὔτε κι' ἔκαμε σοφιστεῖες στὸ ζήτημα τῆς προτίμησης τῶν παιδιῶν του, ἀλλὰ μοίρασε στὸ καθένα, χωρὶς ψευτιές, αὐτὸ πού τοῦ ἀξίζει, μετὴν συνέργεια καὶ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπαινῶ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ καὶ τὴν στήλη πού τὴν ἄλειψε μετὰ λάδι καὶ τὴν πρόσφερε στὸ Θεό· καὶ τὴν πάλη του μαζί του, ὅποιας λογῆς κι' ἂν ἦτανε. Νομίζω δὲ πὼς ἦτανε ἀντιπαράθεση τῆς ἀνθρώπινης μετριότητος πρὸς τὸ θεῖο μεγαλεῖο· πού ἀπ' αὐτὸ προέρχεται καὶ ἡ ἔνδειξη τῆς κτίσης πού νικᾶται. Ἐπαινῶ καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά του καὶ τὴν καλοτυχιά στὸ ζήτημα τῶν ποιμνίων του· καὶ τοὺς δώδεκα πατριάρχες πού εἶναι ἡ φύτρα τους· καὶ τὸν τρόπο πού ἐμοίρασε τὶς εὐλογίας του, μαζί με κάποια σημαντικὴ προφητεία γιὰ τὰ μελλούμενα.

Ἐπαινῶ ὅμως καὶ τούτου τὴν κλίμακα· πού δὲν τὴν εἶδε μονάχα, ἀλλὰ καὶ τὴν ξεπέρασε, μετὴν τοὺς ξεχωριστοὺς πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀνυψωμοὺς του· καὶ τὴν στήλη, πού δὲν τὴν ἄλειψε μόνο μετὰ λάδι, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕψωσε στὸ Θεό, καὶ πού ἐστηλίτευε τὴν ἀσέβεια· καὶ τὴν πάλη του, πού δὲν τὴν ἐπάλαιψε μετὰ τὸν Θεό, ἀλλὰ πού κατασύντριψε τοὺς αἰρετικοὺς πρὸς χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἐπαινῶ καὶ τὴν ποιμαντορικὴν του τέχνην, πού μ' αὐτὴν ἐπλούτησε, ἀποκτώντας περισσότερα ἀπ' τ' ἀνάξια λόγου, τὰ σπουδαῖα πρόβατα· καθὼς καὶ τὴν ὠραία πολυτεκνία τῶν παιδιῶν, πού τὰ γέννησε κατὰ Θεόν, καὶ τὶς εὐχές, πού μ' αὐτὲς ἐστήριξε πολλοὺς.

(Συνεχίζεται)

Ἀπόδοσις ΘΕΟΔΟΣΗ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

καὶ σήμερα ἂν παρίσταται ἀρχιερεῖς, ἢ ζητοῦντες συγχώρησι ἀπὸ τὸν λαό, ὅπως περίπου καὶ σήμερα κατὰ τὴν λειτουργία τῶν Προηγιασμένων. Στὴν Διάταξι πάντως τῆς θείας λειτουργίας τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου (ΙΔ' αἰῶν) ὁ «καιρὸς» συνίσταται εἰς τὰ «προσκυνήματα» κατ' ἀνατολὰς καὶ εἰς τοὺς χοροὺς καὶ εἰς τὴν εὐχή «Ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου...». Σὲ ἄλλη κατὰ δύο περίπου αἰῶνας παλαιότερα Διάταξι δὲν ἀπαντᾷ ἀκόμη ἢ εὐχή, ὑπάρχει ὅμως ἢ καὶ σήμερα γινομένη προσκύνησις τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Αὐτὰ εἰσαγωγικῶς. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποῖο οἱ ἱερεῖς ἐλάμβανον καὶ πρέπει νὰ λαμβάνουν καιρὸ, μποροῦν νὰ σημειωθοῦν τὰ ἀκόλουθα :

Κατὰ τὴν ἀρχαία μοναχικὴ τάξι, ἢ ὅποια τηρεῖται καὶ σήμερα στὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ στὰς σλαβικὰς Ἐκκλησίας, ὁ ὄρθρος τελεῖται κεχωρισμένως ἀπὸ τὴν θεία λειτουργία. Μεσολαβοῦν δὲ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς θείας λειτουργίας τρεῖς ἐνδιάμεσοι ἀκολουθίαι, ἢ Α', Γ' καὶ Σ' ὥρα. Ἡ Α' ἐπισυνάπτεται στὸν ὄρθρον, γίνεται τελεία ἀπόλυσις καὶ ἡ ἀκολουθία ἐπαναλαμβάνεται μετὰ ἀπὸ διακοπή, τῆς ὁποίας ἡ διάρκεια κυμαίνεται κατὰ τὰς ἐορτὰς καὶ κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ἡ δευτέρα ὁμάς τῶν ἀκολουθιῶν περιλαμβάνει τὴν Γ' καὶ τὴν Σ' ὥρα καὶ τὴν θεία λειτουργία. Ἡ λειτουργία μάλιστα, καθὼς καὶ ἄλλοτε γράψαμε, τελεῖται μόνο κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἐορτὰς στὸν κεντρικὸ ναὸ τῶν μονῶν, τὸ καθολικόν, τὶς ἄλλες δὲ ἡμέρες σὲ παρεκκλήσια. Ὁ ἱερεὺς παίρνει καιρὸ πρὸ τῆς ἐναρξέως τῆς Γ' ὥρας, εἰσέρχεται στὸ βῆμα, κάμνει τὴν ἐναρξί τῆς Γ' ὥρας, ἐνδύεται τὰ ἄμφιά του καὶ τελεῖ τὴν προσκομιδὴν, θυμιᾷ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς, κάμνει τὴν ἀπόλυσι τῶν ὡρῶν καὶ ἀρχίζει τὴν θεία λειτουργία. Τὸ ἴδιο περίπου γίνεται καὶ στοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς κατὰ τὴν τέλεσι τῆς Προηγιασμένης.

Ἡ τάξις ἢ τηρουμένη ἐν προκειμένῳ στοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς κατὰ τὴν βυζαντινὴ ἐποχὴ ἦταν διαφορετικὴ. Μετὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου δὲν ἀνεγινώσκοντο αἱ ὥραι, ἀλλὰ ἐγένετο διακοπὴ τῆς ἀκολουθίας, κατὰ τὴν ὅποια ὁ λαὸς ἢ ἀπεχώρει ἢ παρέμενε στὸν ναὸ καὶ ἤκουε τὴν «προανάγνωσι», δηλαδὴ ἀνάγνωσι βιβλικῶν κειμένων, συνήθως ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ἢ βίων ἁγίων τῆς ἡμέρας, λόγων Πατέρων, ἢ καὶ ὄρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τότε φαίνεται ὅτι ἐλάμβαναν καιρὸ οἱ ἱερεῖς, ἐφόρουν τὰ ἄμφιά των, ἐτέλουν τὴν προσκομιδὴν καὶ ὅταν ἤρχето ἢ καθωρισμένη ὥρα ἤρχιζαν τὴν θεία λειτουργία. Ἄλλοτε φαίνεται ὅτι δὲν ἐγένετο ἢ «προανάγνωσις» αὐτῆ, ἀλλ' ἢ προετοιμασία τῶν ἱερέων ἐγένετο ἐν σιγῇ. Ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης ὥρισε νὰ ψάλλεται εἰς τὴν Ἁγία Σοφία Θεσσαλονίκης

καὶ στοὺς ἄλλους ναοὺς τῆς ἐπισκοπικῆς του περιφερείας ὁ πολυέ-
 λλος κατὰ τὴν προετοιμασία καὶ τὴν ἔνδυσι τῶν λειτουργῶν γιὰ νὰ
 καλύπτεται ἀπὸ μία ὠραία ψαλμωδία ὁ νεκρὸς αὐτὸς λειτουργικῶς
 χρόνος. "Ὅταν ἐτέλουν τὴν λειτουργία συναπτά πρὸς τὸ ὄρθρο,
 ἐλάμβαναν καιρὸ περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ καὶ συγκεκριμένως ὡς
 φαίνεται τότε πού λαμβάνει καιρὸ καὶ σήμερα ὁ ἀρχιερεὺς ὅταν
 πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ, κατὰ τὴν ψαλμωδία δηλαδὴ τῶν αἰῶνων.
 Σημειωτέον ὅτι τότε καὶ εἰς τοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς ἐψάλλοντο
 ὅλοι οἱ στίχοι τῶν ψαλμῶν τῶν αἰῶνων καὶ μετὰ τὴν δοξολογία
 ἐλέγοντο ἡ ἔκτενης καὶ τὰ πληρωτικά, εἶχε δηλαδὴ ὁ ἱερεὺς ἀρκετὸ
 χρόνο στὴν διάθεσί του γιὰ νὰ τελέσῃ ἀνέτως τὴν προσκομιδῇ, ἢ
 ὅποια ἐξ ἄλλου παλαιότερα ἦτο καὶ ἀπλουστέρα τῆς σημερινῆς.

Ἡ Διάταξις τῆς θείας λειτουργίας τοῦ Φιλοθέου προϋποθέ-
 τει μᾶλλον τὸν χωρισμὸν λειτουργίας καὶ ὄρθρου, καθὼς εἶδαμε
 ἀνωτέρω στὴν βυζαντινὴ ἐνοριακὴ πράξι, καὶ δὲν ἀσχολεῖται καθό-
 λου μὲ τὸν σύνδεσμο τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἱερέως καὶ τῆς τελέ-
 σεως τῆς προθέσεως μὲ τὸν ὄρθρο.

Κατὰ τίς νεώτερες τυπικὰς διατάξεις πού περιέχονται στὰ
 ἔντυπα Ἱερατικά καὶ Εὐχολόγια, οἱ ἱερεῖς λαμβάνουν καιρὸ μετὰ
 τὴν ε' ὥδῃ τῶν κανόνων. Αὐτὸ ὅμως προϋποθέτει ὅτι θὰ ψαλοῦν
 ὀλόκληροι οἱ κανόνες καὶ οἱ ψαλμοὶ τῶν αἰῶνων, διότι ἄλλως ὁ
 χρόνος δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ τὸν «καιρὸ», τὴν ἔνδυσι καὶ τὴν προσκομιδῇ.
 Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὅποῖον οἱ ἱερεῖς λαμβάνουν σήμερα
 καιρὸ πολὺ ἐνωρίτερα, δηλαδὴ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀκολουθίας
 τοῦ ὄρθρου, κατὰ τὰ καθίσματα ἢ καὶ σὲ ἄλλο εὐκαιρο χρόνο.
 Τὸ πρῶτο δὲν θὰ ἦταν ἀξιοσύστατο, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ ἦταν
 πολὺ ἐνωρὶς νὰ ἐνδύθῃ ὁ ἱερεὺς πρὸ ἀκόμη τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀκο-
 λουθίας, αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ μικρὰ ἀκολουθία τοῦ «καιροῦ» προϋποθέτει
 τὴν παρουσία καὶ τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὸν ὅποῖο θὰ ζητήσῃ τὴν «συγχώ-
 ρησιν» ὁ ἱερεὺς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὅλη προσευχὴ τοῦ ἱερέως πρὸ τῆς
 θείας λειτουργίας, ὁ ἀσπασμὸς τῶν εἰκόνων κλπ. εἶναι ἓνα ὠραῖο
 στοιχεῖο, πού προκαλεῖ πολλὴ κατάνυξι σ' ὅσους προσέρχονται
 ἐνωρὶς στοὺς ναοὺς, παρακολουθεῖται μὲ μεγάλη εὐλάβεια ἀπὸ
 αὐτοὺς καὶ γεννᾷ πολὺ ἱερά αἰσθήματα. Ἴσως ὁ καταλληλότερος
 χρόνος θὰ ἦταν ἡ ψαλμωδία τῆς Α' καὶ Γ' ὥδῃς τῶν κανόνων, πού
 μόνες αὐτὲς συνήθως ψάλλονται στοὺς ναοὺς μας. Εἶναι ὁ μόνος
 χρόνος πού ἔχει ὅλη τὴν ἀνεσί του ὁ ἱερεὺς νὰ πάρῃ καιρὸ χωρὶς
 νὰ διακόπτεται ἀπὸ τίς συναπτὲς πού περιεμβάλλονται μεταξὺ τῶν
 καθισμάτων.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

«ΔΟΥΛΟΣ ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΙΑΣ»

«Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας», διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιο καὶ συνδιδάσκει ἡ πείρα τῶν ἀδυνάτων ψυχῶν, ποὺ βρέθηκαν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ κακοῦ. Ἡ ἁμαρτία δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἀπλῶς τὸ ἐκλέγουμε ἢ τὸ ἀπορρίπτουμε. Μπορεῖ κανεὶς ἐλεύθερα νὰ τὴν ἐκλέξη, ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ τὴν πράττη κατόπιν ἐλεύθερα, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος θὰ τὸ θέλῃ. Ἡ ἁμαρτία εἶναι ἕνας τύραννος, ποὺ ἐξουθενώνει τὴ δύναμη ἀντιστάσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἀπεργάζεται γιὰ τὸ θῦμα τῆς δεσμῶ φοβερὰ: «Ὁ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ» (Ρωμ. ζ' 16).

Κατὰ κάποιον τρόπο — πάλι ὅπως μαρτυρεῖ ἡ πείρα, — τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀρετὴ, μιὰ καὶ τῆς δοθῆ κανεὶς. Ὅταν ὑπηρετοῦμε τὴν ἀρετὴ, ὁ καιρὸς ποὺ περνᾷ ἀποδειχνεῖ ὅτι ἡ ἀντίσταση σ' αὐτὴ ἐξασθενεῖ μέσα μας καὶ πράττουμε τὸ ἀγαθὸ ὀλοένα πιὸ ἄκοπα καὶ πιὸ ἄνετα, σὰν νὰ μᾶς ἔλκη μὲ ἀόρατα σχοινιά, σὰν νὰ μᾶς ἀποκλείῃ κάθε ἀντίθετη κίνηση μὲ κάποια ἐσωτερικὰ δεσμῶ. Μ' αὐτὴ τὴν ἐννοια, οἱ Ἀπόστολοι μιλοῦν καὶ γιὰ τὴν «δουλεία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», λέγοντας μὲ καμάρι τὸν ἑαυτό τους «δοῦλον Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ὁ χρόνος σκληρύνει τὴν ἐμμονὴ τῆς ἀνθρώπινης τάσεως πρὸς τὸ καλὸ καὶ πρὸς τὸ κακὸ. Ἡ ἔξη πραγματικὰ γίνεται ἕνα εἶδος δεύτερης φύσεως.

Γι' αὐτὸ, ὁ Κύριος λέγει ὅτι «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν» (Ματθ. ια' 12) καὶ γι' αὐτὸ ἀποκλείει ἀπὸ τὴ σωτηρία καὶ τοὺς δειλοὺς (Ἀποκ. κα' 8). Ὅποιος δὲν ἀγωνισθῆ μὲ πίστη καὶ σθένος γιὰ τὴν πνευματικὴ του ἀπελευθέρωση, θὰ μείνῃ ὡς τὸ τέλος ὑποχείριος τοῦ Πονηροῦ, κάτω ἀπὸ τὸ πέλμα τοῦ κακοῦ. Αὐτὸ τὸ πέλμα δὲν εἶναι ἀπλῶς ἕνα ξένο σῶμα ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν πιέζει καὶ τὴν ἀκινητεῖ, ἀλλὰ βυθίζεται στὰ ἔγκατα τῆς ἀνθρώπινης ὑποστάσεως καὶ ἐνώνεται μαζί της σὰν ἕνα σύνολο ὀλεθρίων ροπῶν ποὺ σπρώχνουν πρὸς τὴν ἀπώλεια. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα ἀδιάσπαστο ψυχοσωματικὸ σύνολο καὶ ἡ ὑποταγὴ τῆς ψυχῆς του συνεπιφέρει καὶ μιὰ ὑποταγὴ τῶν σωματικῶν του δυνάμεων. Ὅταν ἡ ψυχὴ σκιάζεται ἀπὸ τὸ κακὸ, τὸ σῶμα εἶναι εὐφλεκτὸ στὰ πάθη, δυσπροσάρμοστο στὶς ἐκκλήσεις τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως. Στὸν «δοῦλο τῆς ἁμαρτίας», «ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀσθενεῖ

καὶ ἡ ψυχὴ». Ἡ «προθυμία» τότε τοῦ «πνεύματος» (Μαθ. κστ' 41) δὲν ἐπιδρᾷ στὴν «ἀσθένεια τῆς σαρκός». Ὁ ὅλος ἄνθρωπος φέρεται πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὴν ἀπώλεια. Καὶ νοιώθει μὲ φόβο καὶ τρόμο τί ἰσχύ ἔχουν τὰ λόγια τοῦ Παύλου. Μοιάζει μὲ τὰ θύματα ἐνὸς δηλητηρίου, πού χρησιμοποιοῦν οἱ ἰθαγενεῖς στὴ Νότιο Ἀμερικὴ. Παραλύει τοὺς μῦς καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἔχη πάνω του τὴν ἀκαμψία τοῦ θανάτου. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ νεκρὸς καὶ νὰ ἐνταφιασθῆ, χωρὶς νὰ βρισκῆ τῆ φωνή του, χωρὶς νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀνοικοκλείσῃ τὰ μάτια του ἢ μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη κίνηση νὰ δείξῃ ὅτι ζῆ. Τὰ αἰσθάνεται ὅλα, ὑποφέρει μὲ τὴ σκέψη ὅτι τὸν περνοῦν γιὰ νεκρὸ καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ κάμῃ τὴν παραμικρὴ κίνηση γιὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸ τέλος του, γιὰ νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν πλάνη τους τοὺς ἄλλους.

Τὸ παράδειγμα πού ἀναφέραμε δὲν εἶναι ὑπερβολικό. Στέκει πολὺ καλά, ἂν ἀναλογισθοῦμε ὅτι στὴν Ἁγία Γραφή ὑπάρχουν λέξεις πού τίς χρησιμοποιοῦμε καὶ σήμερα μὲ ἀνάλογη σημασία, ἐνῶ ἡ σημασία τους εἶναι πολὺ βαρύτερη ἀπὸ ὅ,τι ἐκεῖ αἰσθανόμαστε. Ὅταν ὁ Παῦλος χρησιμοποιοῦσε τὴ λέξη «δοῦλος», τὴ χρησιμοποιοῦσε μὲ τὸ βᾶρος νοήματος πού αὐτὴ ἡ λέξη εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴ του. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας ἴσχυε καὶ ἀποτελοῦσε μιὰ ἀνατριχιαστικὴ πραγματικότητα. Οἱ δούλοι, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο, δὲν λογαριάζονταν σὰν πρόσωπα, ἀλλὰ σὰν ἀντικείμενα. Ὁ ἰδιοκτήτης ἐνὸς δούλου μποροῦσε καὶ νὰ τὸν σκοτώσῃ χωρὶς ἢ δικαιοσύνη νὰ τοῦ ζητήσῃ τὸ λόγο. Ὅπως σήμερα, ἂν σπάσῃ κανεὶς καὶ πετάξῃ τὸ μολύβι του, θυμώνοντας γιὰτὶ δὲν ἔγραφε πιά καθαρά, κανεὶς δὲν θὰ τὸν ἐναγάγῃ στὸ δικαστήριον, ἔτσι καὶ τότε ἡ χειροδικία καὶ ὁ φόνος στοὺς δούλους ἦταν ἕνα γεγονός ἀσήμαντο ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν νομικῶν συνεπειῶν. «Δοῦλος», λοιπὸν, «τῆς ἁμαρτίας», στὴ γλῶσσα τοῦ Παύλου, σημαίνει ὅ,τι περίπου θὰ ἀποδίδαμε ἐμεῖς τώρα μὲ τίς φράσεις «ἔρμαιο τῆς ἁμαρτίας», «ἰδιοκτησία ἀπεριόριστη τῆς ἁμαρτίας». Ἡ ὁποία ἁμαρτία ἔχει ἀπόλυτο δικαίωμα καὶ ἀπόλυτη ἐλευθερία νὰ καταστρέψῃ τὸ ἀπόκτημά της, ἀδρανὲς στὰ χέρια της σὰν ἀντικείμενον, ὅπως ὀλότελα ἀνυπεράσπιστος ἦταν ὁ ἀρχαῖος δούλος στὰ χέρια τοῦ κυρίου του.

Ἡ ἀπελευθέρωση ἐνὸς δούλου, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, ἦταν γι' αὐτὸν ἕνα γεγονός ἀπερίγραπτα εὐχάριστο, κάτι παρόμοιον μὲ ἀληθινὴ νεκρανάσταση. Ὅπως νεκρανάσταση περίπου χαρακτηρίζεται καὶ ἡ ἐξοδος στὴν ὑγεία ἀπὸ μιὰ μακροχρόνια ἀρρώστεια, πού κατὰ τὴ διαδρομὴ της ἐφθείρε τὸν ὄργανισμὸν καὶ τὸν

περιήγαγε σὲ μιὰ κατάσταση φθορᾶς καὶ ἀδράνειας, οἱ ὁποῖες θυμίζουσι τὸν θάνατον.

Εἶναι, λοιπόν, μεγάλο καὶ ἀξιοθαύμαστο κατόρθωμα, ἔχοντας κανεὶς δουλεύσει στὴν ἁμαρτία γιὰ καιρὸ, νὰ ἀγωνισθῆ καὶ νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν τυραννίδα της, γιὰτὶ δὲν παλεῖει μονάχα μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητά τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς δυνάμεις τοῦ τίς ἴδιες, ποὺ ἔχουν, χάρις σ' αὐτὴ τὴ δουλεία, γίνεσι σύμμαχος καὶ ὁμόρροπος μὲ τὸ κακόν. "Ὅποιος νικᾶται καὶ ὑποτάσσεται σ' ἓνα πάθος, διαπιστώνει σιγὰ-σιγὰ ὅτι ἡ δύναμις αὐτοῦ τοῦ πάθους εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτέλεσμα καὶ τῆς ἐξασθενήσεως ποὺ σημειώνεται στὸ ψυχροσωματικὸ ἀνθρώπινον σύνολον. Ἡ φωτιὰ ἔχει τὴν προέλευσίν της στὸ ἔναυσμα, ἀλλὰ συντηρεῖται καὶ μεγαλώνει μὲ τὰ ξύλα ποὺ τῆς ρίχνουσι. Ὁταν ἀποκριθῆ κανεὶς στὸν πειρασμό, ἀνοίγει δρόμον στὸν Διάβολον. Ἀλλὰ ἡ ἐπικράτησι τοῦ κακοῦ μέσα τοῦ ὀφείλεται κυρίως στὸ ὅτι ὁ ἴδιος τὸ τροφοδοτεῖ. Ἄν ἡ ἁμαρτία ἔχη τέτοια ἔκτασι στὸν κόσμον, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ δύναμις της εἶναι ἀνάλογη ἀλλὰ ὅτι ἡ δύναμις μας νὰ διατηροῦμε καὶ νὰ ἀυξάνουμε τὸ κακὸ μέσα μας εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ δύναμις τοῦ κακοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀποδείχεται ἔτσι πιὸ φοβερὸς παράγων ἀπὸ ὅ,τι ὁ Ἀρχέκακος. Καὶ γι' αὐτὸ τὸν λόγο, ἡ εὐθύνη κάθε ἁμαρτωλοῦ εἶναι πελώρια καὶ ἀπροσμέτρητη. Αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικὸ μεγαλεῖον τῆς λεγόμενης ἀνθρώπινης ἀδυναμίας.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κων. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, Συμπόσιον Πατέρων — Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ Α'. — Ἐπίκαιρα. — Μητροπολίτου Ζιχνῶν Νικοδήμου, Τάσις ἀλλαγῆς. — Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τί εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία. — Ἀρχιμ. Ἡλία Μαστρογιαννοπούλου, Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ Λατρεία. — Ἰωάννου τῆς Κρονσταδης, Σκέψεις γιὰ τὴν Ὁρθόδοξον Λατρείαν. Μετάφρασις Ἀρχιμ. Μελετίου Καλαμαρά. — Πρωτοπρεσβ. Ἐλευθερίου Πετριτσόπουλου, Ὁ ἱερεὺς τοῦ νοσοκομείου. — Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἐπιτάφιος στὸ Μεγάλον Βασίλειον. Ἀπόδοσις Θεοδόση Σπεράντσα. — Φ., Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — Βασ. Μουστάκη, «Δουλος τῆς ἁμαρτίας».

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιού 1, Ἀθήναι.